

משוואה עם נעלם

לקוחות של נשים הנסחרות

בתעשיית המין בישראל

חני בן ישראל

נעמי לבנקרון

מוקד סיוע לעובדים זרים

האוניברסיטה העברית בירושלים

כתיבה: חני בן ישראל, עו"ד נעמי לבנקרון
עריכה: אלה קרן
עיצוב כריכה: סטודיו RAY-V
צילום שער: אורי שדה

מוקד סיוע לעובדים זרים
 רח' החשמל 33, תל-אביב 65117
 טלפון: 03-5602530, פקס: 03-5605175
 דואר אלקטרוני: info@hotline.org.il
 אתר: <http://www.hotline.org.il>

הקליניקה למאבק בסחר בנשים
 המרכז לחינוך משפטי קליני לזכויות אדם ולאחריות חברתית
 הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית, הר הצופים ירושלים 91905
 טלפון: 02-5882554, פקס: 02-5882544
 דואר אלקטרוני: hasama@mscc.huji.ac.il

תודות
 דו"ח זה מתפרסם הודות לסיוע הנדיב של קרן היינריך בל.

תודה למתנדבות ולמתנדבים של 'מוקד סיוע לעובדים זרים' והקליניקה למאבק בסחר בנשים' באוניברסיטה העברית, ירושלים המבקרים בקביעות את קורבנות הסחר במתקני כליאה ובמקומות מסתור שונים ופועלים למען בשלושה מישורים:

סיוע אישי: מתן מידע, סיוע נפשי ראשוני, סיוע וייצוג משפטי ויצירת קשר בינן לבין מרכזי סיוע בחו"ל, **פעילות מול רשויות החוק:** ייצוג קורבנות הסחר והרצאות הניתנות לנציגיהן, **פעילות הסברה ותקשורת** לקהל הרחב.

תודה לד"ר יובל ליבנת, לד"ר יוסי דהאן ולטל רביב על הערותיהם.

על 'מוקד סיוע לעובדים זרים'
 'מוקד סיוע לעובדים זרים' היא עמותה א-מפלגתית וללא מטרת רווח, הפועלת להגנה על זכויותיהם של מהגרי עבודה ולמיגור הסחר בנשים בישראל, מתוך שאיפה לבנות חברה ישראלית צודקת, שיוונית ודמוקרטית אשר מקדמת סובלנות והגנה על החלשים. הפעילות, המבוססת על עבודתם של מתנדבים, מתמקדת במתן מידע על זכויות, ייעוץ וייצוג משפטי, הגברת מודעות הציבור ויצירת מדיניות ממשלתית למיגור העבדות המודרנית בישראל. פעילות 'מוקד סיוע לעובדים זרים' מתאפשרת הודות לתמיכתם של אנשים פרטיים וקרנות ובראשן הקרן החדשה לישראל.

על הקליניקה למאבק בסחר בנשים, האוניברסיטה העברית
 מתוך אמונה כי המשפט הוא כלי לשינוי חברתי ייסדה הפקולטה למשפטים את המרכז לחינוך קליני משפטי לזכויות אדם ולאחריות לחברתית ששם לו למטרה להעניק סיוע משפטי איכותי ליחידים ולקבוצות מוחלשים, לפתח כלים משפטיים לעבודה עם אוכלוסיות מודרות בד בבד עם חינוך דור העתיד של הקהילייה המשפטית לאחריות חברתית כחלק מהמקצוענות המשפטית. במסגרת המרכז פועלות אחת עשרה קליניקות משפטיות ובהן הקליניקה למאבק בסחר בנשים.

תוכן העניינים

5	מבוא
7	1. סחר בנשים בעולם ובישראל
7	בין זנות לסחר בנשים- מספר הבהרות נחוצות
8	חשיבותם של סוחרים בסחר בנשים
8	סחר בנשים בישראל - בין מיתוס למציאות
11	2. הלקוחות
12	הערכות ומחקרים ביחס להיקף צריכתו של מין קנוי
13	מי ומי בלקוחות?
14	מיהם הלקוחות הישראליים?
14	מדוע גברים צורכים מין קנוי?
14	התיאוריה הביולוגית
15	תיאוריות פסיכולוגיות- אישיותיות
18	הסברים ותיאוריות חברתיות
20	נשים נסחרות – גורם משיכה או דחייה בעיני לקוחות?
21	3. מבט על מעמדו המשפטי של הלקוח בעולם
21	הפללה (קרימינליזציה) ואי הפללה (דה-קרימינליזציה)
21	מיסוד הזנות / רגולציה
22	שילוב בין הפללה לבין הגנה: השיטה האבוליציוניסטית (Abolitionist Approach)
22	מדינת ישראל: שיטה אבוליציוניסטית?
23	יישום השיטות- בחינה השוואתית
23	ארצות הברית: גישה אוסרנית/מפלילה
24	שבדיה: גישה אבוליציוניסטית מלאה
25	הולנד: גישה רגולטורית / מיסוד הזנות
27	4. הדין הישראלי- בין רצוי למצוי
31	סיכום והמלצות
34	ביבליוגרפיה נבחרת

מבוא

בסרט "אישה יפה" רוכש ריצ'רד גיר, המגלם איש עסקים מצליח, את שירותיה של ג'וליה רוברטס, המגלמת זונה. כאגדה הוליוודית טיפוסית, הסרט טיפח דימויים רומנטיים של העיסוק בזנות ושל הנשים והלקוחות. הוא השפיע גם על כמה מקורבנות הסחר בנשים, שקיוו לפגוש גבר נאה ונדיב דרך העיסוק בזנות בארץ עשירה.¹ ואולם המציאות, כמובן, שונה בתכלית. לקורבנות הסחר בנשים מצפים חיי שעבוד והשפלה יומיומיים, והלקוחות רחוקים מאד מדמותו הזוהרת והסטריילית של גיר כלקוח, אשר פגש בזונה במקרה ולא בבית בושת.

סחר בנשים מתקיים בחסותם של מבנים ותהליכים פוליטיים, חברתיים וכלכליים, ולא ניתן להבינו במנותק מהם. רבים משתתפים בסחר: מגייסים, מבריחים, זייפני מסמכים, שוטרים ועוד, אך את התפקידים הראשיים בו ממלאות שלוש דמויות: האישה קורבן הסחר, הסוחר המסרסר בה והלקוח הקונה את גופה.² הדיון הציבורי שהתעורר בנושא בישראל בשנים האחרונות, יחסן של הרשויות והכיסוי התקשורתי התמקדו בקורבנות הסחר ובסוחריהן. הם התעלמו לחלוטין מן הלקוח אף שבלעדיו אין קיום לסחר בנשים. ככל הנראה, האישה והסוחר נתפשים כ"סוטים" ואילו הלקוח נתפס כמשתנה קבוע, שחלקו בתופעה מובן מאליו ולא דורש כל התייחסות. ההתעלמות מהלקוח מדהימה במיוחד בהתחשב בהיקף העצום של הביקוש למין מנשים נסחרות. לפי הערכות, בישראל מתבצעים מיליון "ביקורים" בחודש בבתי בושת.³ גם אם נניח שחלקם "לקוחות מתמידים" ולא מדובר במיליון לקוחות, ממדי התופעה עצומים. לכן, אם ברצוננו להבין את הגלגלים המניעים את תעשיית הסחר בנשים בישראל, השאלה הבסיסית – מדוע גברים צורכים מין קנוי אינה שאלה זניחה, כי אם "שאלת השאלות". שום ניסיון להיאבק בסחר בנשים לא יצליח מבלי לתת את הדעת עליה.

הגיעה העת גם לבחון מה מלמדים ממדי התופעה על חברה המאפשרת ולעתים מעודדת לקוחות לצרוך מין קנוי מקורבנות סחר. עד כה, אף רשות במדינת ישראל לא הביעה עניין בגידול שחל בעשור האחרון בביקוש לנשים נסחרות בישראל; איש לא תהה מה במבנה החברתי ובמדיניות מגביר את הלגיטימציה של צריכת מין קנוי. דומה כי איש גם לא העלה בדעתו לבחון את ההשלכות החברתיות והמשפטיות של קיום יחסי מין עם נשים הנעדרות יכולת להביע התנגדות. דו"ח זה מנסה למלא את החסר ולהעלות לדיון ציבורי את דמותו הנסתרת של הלקוח בתעשיית הסחר בנשים. הוא מבקש למקם את הלקוח בשרשרת הסחר, להתחיל במלאכה המורכבת של פענוח דמותו ומניעיו, ולבחון את יחסן של הרשויות כלפיו. יש להדגיש כי זהו דו"ח ראשוני מסוגו בישראל, אשר מניח בסיס לדיון בלקוח ואינו מתיימר למצות אותו. לא קל להתגבר על הקשיים בחקר הלקוח בכלל, ובישראל בפרט. אולם כיוון שהלקוח הוא המפתח לקיומו של הסחר בנשים, והבנתו חיונית כדי להיאבק ביעילות בתופעה, יש לקוות כי לדו"ח זה יהיה מחקר המשך עם דגש אמפירי.

¹ M. Hughes, "The 'Natasha' Trade: The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women" *Journal of International Affairs*, Spring 2000, p. 625

² הבחירה בלשון יחיד נועדה לתת פני אנוש לציבור גדול של גברים ונשים חסרי פנים, ואינו ניסיון לטשטש הבדלים בין-אישיים או להתעלם ממורכבות התופעה.

³ לפי הערכת המשטרה יש בישראל כ-3,000 קורבנות סחר. הן עובדות 30 ימים בחודש ויש להן 10 לקוחות ביום לפחות. נ. לבנקרון, י. דהאן, אישה עוברת לסוחר - סחר בנשים בישראל, 2003, עמ' 5

1. סחר בנשים בעולם ובישראל

" אשר לדין: ספק בליבי - שמא אומר אין ספק בליבי - אם יש לפרש את המושגים "מוכר" ו"קונה" בהוראת סעיף 203א' לחוק העונשין כמשמעותם בחוק המכר האזרחי בישראל... אני משפיל את עיניי בבושה, שכן מכירה וקניה של אדם - וכמותם השכרה ושכירה של אדם - לשם עיסוק בזנות, הינו, במובן מסוים, הזנית השפה; ואולם מה נעשה וכלו מילים מן השפה לתיאור מעשי כיעור כמעשים המתוארים בכתב-האישום. נדע אפוא, כי המושגים "מוכר ו"קונה" בהוראת סעיף 203א' לחוק העונשין, אינם אלא מושגים שאולים מעולם אחר; ומתוך ששאולים הם ממסגרות ומתחומי חיים אחרים, ממילא משנים הם את פניהם ואין להבינם אלא כמטאפורה לתיאור תופעות חיים מכוערות, תופעות חיים שהשפה דלה מכדי לציירן במדויק."⁴

מגמת העלייה בסחר בבני אדם היא תופעה עולמית. משרד המדינה האמריקני מעריך כי כמיליון בני אדם נקנים ונמכרים בעולם מדי שנה, ובהם נשים רבות.⁵ הגידול העצום בסחר בבני אדם בעולם קשור בסיבות ובתהליכים שונים, מקומיים וגלובליים, וכמתבקש מהמונח סחר, להתפתחות מגמות של היצע וביקוש. היצע של נשים נוצר כתוצאה ממצוקת קיום קשה במדינות המוצא, הלקוחות יוצרים את הביקוש ל"סחורה הנשית" והסרסורים וסוחרי הנשים הם החוליה המקשרת ביניהם. במונחים של כלכלה "חופשית", אפשר לראות בסוחרי הנשים ובסרסורים "יזמים" ב"תעשייה", המנצלים "פלה שוק" משתלם - הרווחים עצומים, סיכויי התפיסה קטנים, העונשים קלים וה"סחורה" אינה מתכלה וניתן לעשות בה "שימוש חוזר". לפי הערכות שונות, מדי שנה מובאות לישראל בין 1000 ל-3000 נשים לתעשיית המין.⁶ רובן מגיעות ממדינות חבר העמים שבהן שוררים עוני ואבטלה, בצד שירותים חברתיים קורסים, שוק עבודה לא מוגן ופשע רב. הגירה לצורך עבודה וזנות נתפסות בעיני נשים רבות כאפשרות יחידה לשרוד. גם הביקוש לנשים נסחרות קשור לתהליכי הגלובליזציה ולהיווצרות שווקי מין גלובליים. תהליכים אלו עודדו מסחר של המין ואת צמיחתם של שווקי מין נגישים, בהם יש ביקוש רב לנשים זרות. הגלובליזציה הכלכלית מלווה ויוצרת גם שינויים תרבותיים. התחזקותם של ערכים כגון אינדיבידואליזם והדוניזם ושל ערכים צרכניים כמו "הלקוח תמיד צודק", גורמים להעמדת ההנאה המינית של הלקוח במרכז גם במחיר סבלה של האישה הנסחרת.⁷

בין זנות לסחר בנשים - מספר הבהרות נחוצות

סחר בנשים אינו כרוך תמיד בזנות, כשם שזנות אינה נובעת תמיד מסחר. זנות היא אמנם יעדו העיקרי של הסחר בנשים, אך נשים נסחרות גם לצרכים אחרים כמו סחר באיברים, פונדקאות ועוד. נקודות ההשקה בין זנות לסחר בנשים מעוררות מחלוקות: יש הטוענים, כי צריך להבחין בין נשים שנסחרו לצורך העסקתן הכפויה בזנות, לבין נשים העוסקות בזנות מרצונן. שכן, בעוד שסחר בנשים משמעו קנייתן, מכירתן והעסקתן של נשים בתנאי עבדות, נשים העוסקות בזנות מרצון בחרו בכך, ויש לכבד את בחירתן ואת זכותן לאוטונומיה על גופן. מאידך, יש הטוענים כי לא תיתכן "בחירה" בזנות, ודאי שלא "בחירה חופשית", כיוון שמרכיב הכפייה והיעדר הבחירה מתקיים בזנות ובסחר במידה שווה. ההבחנה בין סחר לזנות, לפי גישה זו, היא הבחנה מלאכותית ומטעה. דו"ח זה מתמקד בבחינת ההשלכות של צריכת מין קנוי מקורבנות סחר ולא מנשים העוסקות בזנות באופן כללי, אך

⁴ דברי השופט חשין, בש"פ 7542/00 חנוכוב נ' מדינת ישראל - תק-על 2000(3), 1992, עמ' 1993.

⁵ U.S Department of State: Trafficking in Persons Report, 2004 נתון זה אינו כולל סחר פנימי. ארגונים לא ממשלתיים מעריכים כי מספרם של הקורבנות גדול בהרבה.

⁶ לבנקרון ודהאן, עמ' 19

⁷ Marttila, A. "Consuming Sex - Finnish Male Clients and Russian and Baltic Prostitution" Presented at the 5th Feminist Research Conference, 2003 Lund University, Sweden. http://www.5thfeminist.lu.se/filer/paper_111.pdf

אינו נוקט עמדה בשאלה האם כל הנשים העוסקות בזנות שאינן קורבנות סחר "בחרו" בזנות, ואינו מבטל את אפשרות קיומה של כפייה טבועה הנלווית לעיסוק בזנות "מרצון". למרות ההפרדה, נקודות הדמיון בין זנות לבין סחר אפשרו לנו להסתמך על מחקרים שבחנו היבטים של צריכת מין קנוי באופן כללי, במידה ונמצאו רלוונטיים לסחר בנשים.

חשיבותם של סוחרים בסחר בנשים

סוחרים הנשים "מגייסים" את הנשים בארצות המוצא, מביאים אותן למדינות היעד ומוכרים אותן. הם שותפים ביצירת הביקוש, אך ה"משתמשים הממשיים" בנשים הם הלקוחות, המשלמים עבור מין עימן. לכן הלקוחות מייצגים את הביקוש באופן מדויק יותר, ואילו בסוחרים אפשר לראות "ספקים".⁸ בין החוקרים נטוש ויכוח בשאלת חשיבותם של הסוחרים בין הגורמים המניעים את הסחר בנשים. ישנם חוקרים המייחסים להם תפקיד מפתח וטוענים כי נשים אינן בוחרות מרצונן לעבוד בתעשיית המין. מחקר שערך ארגון ההגירה הבינלאומי בקרב נשים אוקראיניות שביקשו לעבוד מחוץ לארצן, מאשש טענה זו, במצאו כי כל הנשים הנחקרות סירבו לעבוד בתעשיית המין המסחרי. גם לאחר שהצעת העבודה הוסוותה כ"מארחת" ו"רקדנית", נמצא כי רק הנחקרות הצעירות ביותר (וכנראה הנאיביות ביותר) הסכימו לקבלה.⁹ ממצאי המחקר ומחקרים דומים הביאו חוקרים לראות בסוחרים הנשים גורם קריטי בסחר. לגישתם, לו זנות הייתה עבודה מתגמלת ונחשקת, סוחרים לא היו נאלצים להפעיל אמצעי הונאה וכפייה כדי להביא נשים לעסוק בזנות. בצד גישה זו, ישנם מחקרים שהגיעו לממצאים שונים. כיום אף ידוע שרוב הנשים שהגיעו לישראל ידעו כי יעסקו בזנות.¹⁰ אולם, ההסבר ולפיו מצוקה כלכלית דחפה נשים להשתלב בתעשיית המין העולמית, הינו חלקי בלבד. זאת, כיוון ש"נכונותן" לעבוד בזנות הייתה הופכת לבלתי רלוונטית ולנטולת ערך כלכלי, אילו לא היה להן ביקוש. מרכזי ככל שיהיה תפקיד הסוחרים, וגדולה ככל שתהיה מצוקת הנשים, הסחר בנשים לא היה מתקיים בלי לקוחות.

סחר בנשים בישראל - בין מיתוס למציאות

ממחקר שבדק את יחס החברה כלפי הסחר הנשים, עולה כי בציבור הישראלי רווחים מספר מיתוסים ודעות קדומות.¹¹ מיתוסים אלה יוצרים מסך ערפל המונע התבוננות ממשית בסחר בנשים ומקשים על המאבק בו. כדי למגר את הביקוש לנשים נסחרות יש לבחון את מי משרתים המיתוסים הללו, איך הם נותנים לגיטימציה לשותפים בסחר מחד ומגנים את הקורבנות מאידך. כך תובן תרומתם להתמשכותה ולהתפשטותה של התופעה.

מיתוסים ביחס לדמויות המעורבות: רבים מן המיתוסים מרחיקים את הדמויות המעורבות בסחר בנשים אל מחוץ לגבולות החברה הנורמטיבית. רוב הלקוחות נתפסים כזרים, אף שרובם ישראלים; הסרסורים והסוחרים מצטיירים כעבריינים אכזריים החברים ב"מאפיה הרוסית", למרות שלעתים מדובר באנשים "מן הישוב", ללא

M. Hughes, "Men Create the Demand; Women Are the Supply", <http://www.uri.edu/artsci/wms/hughes/demand>.⁸

Hughes, 2000, p. 625.⁹

לבנקרון ודהאן, עמ' 19.¹⁰

¹¹ א. היר, "ממצאי סקר דעת קהל בנושא הסחר בנשים בישראל - מודעות הציבור ועמדותיו כלפי התופעה ותפיסת הקשר בין הסחר בנשים לפגיעה בזכויות האדם" הכנסת, מרכז מחקר ומידע, 2003. ממצאי המחקר אוששו את ניסיונם של ארגוני שטח הפועלים בתחום.

עבר פלילי. בעיני רבים, הנשים עוסקות בזנות מרצונן החופשי ומתוך בחירה. אם כך, אפשר רק לזהות מדוע תמיד "בוחרות" בזנות הנשים העניות ובעלות האפשרויות המועטות ביותר. רבים, ובמיוחד הלקוחות, רואים בצריכת מין קנוי כסחר חליפין בין שני בוגרים המסכימים לו, אף שבפועל מדובר בנשים נטולות אמצעים שמגיעות לזנות מתוך חוסר בררה ועוני משווע, ומוחזקות בתנאי כפייה ועבדות.

מיתוסים ביחס לסחר "אמיתי" בנשים: סחר "אמיתי" בנשים נתפש רק כאשר מתקיים מה שניתן לכנות "מודל קלאסי" של סחר. בתסריט מופיעים נערה תמימה וכנופיית עבריינים שפיתתה אותה בהבטחות שווא. במקום עבודה מהוגנת בשכר גבוה, הנערה מוצאת עצמה כלואה, נאנסת ומושפלת. לכן, נשים המגיעות לישראל בידעה שתעסוקנה בזנות אינן נתפשות כקורבן "קלאסי", או כקורבן כלל.¹² הן נתפשות כזונות "מקצועיות" שידעו למה הגיעו, ולכן אל להן להתלונן. לפי דו"ח של הצוות הבין משרדי, בישראל התחוללה בשנים האחרונות "מהפכה תפיסתית" כלפי הסחר בנשים וקורבנותיו: "החברה עברה מיחס אמביוולנטי כלפי הזנות בכללה ליחס חד משמעי מחמיר כלפי סחר בנשים."¹³ אולם, נראה כי שינוי תפיסתי זה אינו נחלת רבים. הציבור הישראלי אכן מתייחס בחומרה, אך רק לסחר בנשים "הקלאסי", ולגבי נשים אחרות נשמעת תדיר הטענה "אל תגידו שהיא לא ידעה למה היא באה". כלומר, "ידיעה" פוטרת את החברה מכל אחריות.

מיתוסים ביחס לאונס "אמיתי" ו"סתם" אונס: מיתוסים אינם רק נחלת הציבור הרחב. הביקורת הפמיניסטית כלפי המשפט עמדה על קיומה של הבחנה סמויה בהליך השיפוטי בין אונס "אמיתי"/"קלאסי" לבין אונס "סתם".¹⁴ אונס נחשב "אמיתי" כאשר האנס הוא "אחר" (אתנית, מעמדית), כאשר הנאנסת היא אישה "נורמטיבית", וכאשר למעשה נלוותה אלימות פיזית הן מצד האנס והן מצד המתנגדת לאונס. אונס "סתם" מתרחש בין אנשים עם היכרות מוקדמת, כאשר כפייתו נעשית "רק" באיומים, כאשר לנאנסת יש "עבר מיני עשיר" וכדומה. אונס "אמיתי" מסתיים בהרשעה בתדירות גבוהה יותר, והעונש עליו כבד יותר מאשר על אונס "סתם".¹⁵ בוגוש ודון יחיא עמדו על כך: "בית המשפט מתבסס על מודל סטריאוטיפי... האונס "הקלאסי" הראוי לענישה מחמירה עדיין נחשב זה המבוצע בידי אדם זר המזנק מבין השיחים לעבר בחורה תמה... אם בית המשפט אינו רואה ברוב מקרי האונס מקרים חמורים במיוחד, משום שהוא משווה אותם לאונס תיאורטי שכמעט אינו מתרחש במציאות, אזי אין להתפלא שרמת הענישה היא נמוכה".¹⁶

ההכרה כי קיימת הבחנה סמויה בין "טיפוסי" אונס, מסייעת להבין מדוע רשויות האכיפה, התביעה והשפיטה אינן מתייחסות בחומרה לאינסון של קורבנות סחר. קורבנות הסחר מייצגות "אחרות" מוחלטת: מבחינה מגדרית – הן נשים, מבחינה כלכלית – הן עניות; מבחינה חברתית – הן זרות; מבחינה חוקית – הן "שוהות שלא כדין"; וחשוב מכל – מבחינה מוסרית – הן נתפשות כזונות. האנסים לעומת זאת, במיוחד אם הם לקוחות, יכולים להיחשב גברים "נורמטיביים", בעלי רצון "טבעי" למין אקראי ונטול מחויבות. בנוסף, אינסון של קורבנות סחר,

¹² מחקרה של א. הלר, מצא כי 57% מן הנחקרים תפסו את הנשים כקורבן, אך כ-40% ראו בהן "משתפות פעולה" ולעיתים אף פושעות.

¹³ דו"ח הצוות הבין משרדי (משרד הפנים, משרד החוץ, משרד העבודה, משטרת ישראל ופרקליטות המדינה), 2002

¹⁴ Estrich, S. *Real Rape*, 1987

¹⁵ י. תירוש: "סיפור של אונס, לא יותר" משפטים לא, תשס"א, עמ' 596-597

¹⁶ ר. בוגוש, ר. דון יחיא, מגדר ומשפט: אפליית נשים בבתי המשפט בישראל, 1999, עמ' 260

אינו כרוך לרוב בכפייה פיזית ולא בהתנגדות אלימה מצידן. מעניין שרוב הנשים הנסחרות עצמן סבורות כי העובדה שלא התנגדו, צעקו, או ברחו, כי חששו או ידעו שאין בכך טעם, מונעת מהן מלהתייחס לכך כאונס. רבות מהן הפנימו את תפישת הסוחרים והסרסורים, לפיה יש להם זכות לקיים עימן יחסי מין בכל עת, בשל העובדה שרכשו אותן בכסף.¹⁷

הבדלים אלה ביחס לעבירת האינוס באים לידי ביטוי מוחשי בכל שלבי החקירה, התביעה והמשפט: שוטרים אינם נוטים לחקור נשים נסחרות על מעשי אונס שבוצעו בהן, והפרקליטות נוטה להימנע מהוספת עבירות אונס לכתבי אישום נגד סוחרים, גם כאשר הן עלולות בבירור מחומר הראיות.¹⁸ אפילו יחסם של בתי המשפט נדמה אמביוולנטי. אמנם מספר פסקי דין הכירו בזכותן של נשים העוסקות בזנות לסרב לקיים יחסי מין, אך הרטוריקה ששימשה את השופטים מחזקת דווקא הבחנה מוסרנית בין נשים "מהוגנות" לנשים "מופקרות",¹⁹ ובתי המשפט אינם נוטים להשתמש בסמכותם לתקן את כתב האישום, גם כאשר קיומה של עבירת אונס עולה באופן נחרץ מן העובדות המפורטות בו. עמדה חשובה הובעה על ידי השופט שפירא ומן הראוי היה שכל רשויות האכיפה יאמצו אותה: "מהרבה בחינות ניתן לראות את שנעשה באותן הנשים כנגזרת של עבירת האינוס לשם קביעת מדדי חומרת הענישה. גם אישה העוסקת בזנות זכאית להחליט עם מי, מתי ובאילו תנאים תקיים את המגע המיני. משנשללה חירותה והיא עושה זאת בכפייה יש בכך כמעין אינוס, כאשר "המעסיק" הוא האחראי ליצירת התנאים המהווים מעין אינוס, במובן של ניצול וכפייה באמצעות אחרים".²⁰

המיתוסים שנזכרו לעיל אינם פועלים בחלל ריק, והם משרתים מספר מטרות. מיתוס הידיעה והבחירה מאפשר לנו להניח כי במאות בתי הבושת ובמועדוני החשפנות מצויות נשים בוגרות המסכימות לנעשה בגופן, מבלי לייסר את מצפונינו באשר להפרות זכויות האדם המתבצעות בהן. באמצעות המיתוסים אנו מגשרים על הפער בין דמותנו כבני אדם וכחברה, כפי שהיינו רוצים לראות אותם - חברה דמוקרטית השומרת על זכויות אדם - לבין המצב בפועל - חברה אדישה ומנוכרת, אשר התנהגותה מביעה הסכמה שבשתיקה לסחר בנשים ולאִינוסן. מיתוסים אלו יוצרים קו גבול מנחם בינינו, אזרחים שומרי חוק, לבין קורבנות הסחר בנשים כפי שאנו רואים אותן: נשים מופקרות, המגיעות לישראל באופן בלתי חוקי, מתוך ידיעה שיעסקו בזנות. הגיעה העת לפזר את מסך העשן סביב הסחר בנשים, לבחון אותו לעומק, ולהציע פתרונות הנשענים על המציאות ולא על מיתוסים מנחמים. זו מטרתנו בבואנו לבחון את הלקוחות של הנשים הנסחרות.

¹⁷ רפ"ק פיני אבירם, מימ"ר תל אביב, תיאר זאת כך: "הבחורה אומרת לי: זה לא אונס, אני כמו אוטו שלו, מה זאת אומרת? הוא קנה אותי עכשיו, והוא עושה מה שהוא רוצה, מכניס את המפתח ונוסע. זה אותו הדבר". וועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים, פרוטוקול מס' 29.

¹⁸ בתפ"ח (ת"א) 1087/01 מדינת ישראל נ' גונטוב (לא פורסם) סיפרה אשה על הרעבה וכפיית יחסי מין. כתב האישום לא כלל עבירת אונס וציין שהנאשמים קיימו יחסי מין בלא מתן אתנן. במקרה אחר אולצה אישה לקיים יחסי מין עם זר בעת מכירתה כדי "לבחון את יכולותיה". הפרקליטות ציינה שנערך לה "מבחן קבלה". תפ"ח 910/02 מדינת ישראל נ' סמיון דושקר סב (1) 625. בת"פ 3748/96 מדינת ישראל נ' שומכר (לא פורסם) ציין כתב האישום כי הנאשמים סחטו מין באיומים ואלימות. התביעה הסתפקה באישומים בעבירות כמו סרסרות וסחיטה באיומים.

¹⁹ בעניין ע"פ 8523/99 דורוב נ' מדינת ישראל פ"ד נד(4) ציינה השופטת שטרסברג כהן כי "גופה של פרוצה אינו הפקר. גם לה יש זכות, כאדם, שלא ייעשו בה מעשים מיניים שלא בהסכמתה." עמ' 843. בעניין ע"פ 5612/92 מדינת ישראל נ' בארי פ"ד מה (1) 302 ציין הנשיא שמגר כי "גם רציה רשאית לסרב לשכב עם בעלה... ואפילו מי שמוכרת את גופה תמורת אתן רשאית לסרב למי שאינה רוצה לשכב עימו." עמ' 354. השופטים מנסים להעביר מסר ליברלי המעניק הגנה לכל הנשים, אך הם יוצרים מבולע שיפוט ערכי המבחין בין נשים מהוגנות לנשים מופקרות, וכך הם מחזקים, באופן אירוני, את השיפוט המוסרני ביחס להתנהגות נשים.

²⁰ ת"פ 133/01 מ"י נ' סבן תק- מה 2001 (2), 4256, 4261.

2. הלקוחות

גברים הקונים מין תמורת כסף - לקוחות - קיימים מימים ימימה, שהרי זנות אינה יכולה להתקיים בלעדי מי שמוכנים לשלם תמורת מין. הלקוחות הם מי שמממנים את תעשיית המין העולמית, המגלגלת סכום דמיוני המוערך ב-5-7 מיליארד דולר בשנה.²¹ לכן מפתיע לגלות כי הדיון החברתי והאקדמי בהם כה מצומצם. בעוד שבמשך מאות בשנים נכתב רבות על נשים העוסקות בזנות, העניין בלקוחות התעורר רק במאה ה-20 ונותר דל. היעדר דיון בלקוחות קשור חלקית לאופי הסודי של צריכת מין בכסף. רוב הלקוחות אינם ששים להיחשף ודורשים דיסקרטיות. שפתה של תעשיית המין מותאמת לדרישתם: בתי בושת מכונים "דירות דיסקרטיות" או "מכוני ליווי/עיסוי/בריאות" והנשים הן "נערות ליווי". מודעות פרסום בעיתונים מציעות ללקוחות "פרטיות מלאה" ומדגישות כי "הסודיות מובטחת". יוצא, אפוא, שהלקוחות של תעשיית המין, אינם רק קונים מין, כי אם מין סודי. דחיקת נשים המועסקות בזנות לשולי החברה מבטיחה אף היא שהחשאיות תישמר.

מעטה הסודיות האופף את תעשיית המין מקשה על איתור הלקוחות ומסביר את היעדרו של דיון בהם. אך הסבר זה הינו חלקי בלבד, שכן אותה חשאיות לא מונעת דיון רחב בנשים העוסקות בזנות. מוצאן, הרגליהן, תלותן בסמים, מצבן הנפשי, הבריאותי והמשפחתי, תרבותן, ועוד נבחנו עד דק במחקרים, ביצירות ספרות ובסרטים. וזאת, אף שגם אליהן קשה להגיע ולזכות בשיתוף פעולה מצידן. יש להניח כי הלקוח לא נחקר עד לאחרונה, כי הוא לא נתפס כאדם המבצע פעילות שניתן לייחס לה דופי מוסרי. אדם הצורך מין קנוי נתפס בפשטות "גבר" העושה מה שגברים "עושים", ובהתנהגותו אין דבר מעניין או מיוחד המצדיק מחקר. הלגיטימציה המיוחסת ללקוח אינה עומדת בסתירה לסודיות האופפת את צריכת המין הקנוי, מאחר ומין ומיניות נתפסים כשייכים לתחום "הפרטי". דברים אלו נכונים אולי אף ביתר שאת ביחס למין קנוי, שעשוי להוות מקור למבוכה, שכן הוא עלול להתפרש ככישלון להשיג מין בהסכמה או כניאוף. מסיבות אלו מין קנוי נתפס כלגיטימי, אפילו "טבעי", אך בהיותו שייך לתחום ה"פרטי"- ככזה שהשתיקה יפה לו.

חוסר העניין בלקוח נובע גם מן הדעה כי הוא אינו דמות מרכזית בתעשיית המין ואין לו אחריות לנעשה בה. מחקר של ארגון ההגירה הבינלאומי הראה כי רוב הנחקרים הטילו את האשם על קיומו של סחר בנשים על הנשים, וסברו שיש להעניש בחומרה אותן ואת הסוחרים, אך לא את הלקוחות.²² בסקר ביחס לסחר בנשים בישראל התגלו ממצאים דומים: היחס כלפי הלקוחות של נשים נסחרות, בעיקר בקרב גברים יהודים, נמצא סלחני למדי: 40% מהנשאלים סברו כי הלקוחות "משתפים פעולה" עם הסחר בנשים ורק כ-20% ראו בהם פושעים. אישוי נוסף ליחס הסלחני נמצא במידת התמיכה בעמדה המקבלת את התופעה כ"חלק מהחיים". 43% מהנשאלים הסכימו שהסחר בנשים היא "תופעה טבעית שתמיד היתה ותמיד תהיה".²³ הדימוי הנורמלי של הלקוח מוצא ביטוי גם בשפה. מילים רבות מתארות אישה העוסקת בזנות (פרוצה, נפקנית, יצאנית, שרמוטה). כולן מבטאות זלזול, מצביעות על נחיתות חברתית ומשמשות ככינויי גנאי. לעומת זאת, למילה היחידה המתארת

²¹ Kvinnoforum, *A Resource Book for Working against Trafficking in Women and Girls*, 2002, p. 9
²² IOM, "Public Perceptions and Awareness of Trafficking in Women in the Baltic States", 2002
²³ הלר, עמ' 4, 7

קניית מין, "לקוח" או "קליינט" בלעז, אין משמעות שלילית. זו מילה נייטרלית המתייחסת ללקוח כמו לכל צרכן או מקבל שירות, ואינה מבטאת סלידה ממשעויו. בחירות מילוליות אלו תורמות להבנייה החברתית של הנשים כ"סוטות" ומנרמלות את הלקוחות, וכך הן תורמות להנצחת פערי הכוח ביניהם.²⁴

הערכות ומחקרים ביחס להיקף צריכתו של מין קנוי

האופי הסודי של תעשיית המין מקשה על המחקר, ולכן אין הערכה מדויקת של מספר צרכני המין הקנוי. בעשורים האחרונים יותר חוקרים מנסים לבדוק זאת. המחקר המקיף הראשון נערך בשנת 1948 ומצא כי 69% מן הגברים בארה"ב רכשו שירותי מין לפחות פעם בחייהם.²⁵ מחקר זה, המכונה "דו"ח קינסי", זכה לתהודה רבה, אך ספג ביקורת על מדגם לא מייצג שהניב ממצאים שגויים. במחקרים חדשים התגלו ממצאים שונים: נמצא כי 16% מקרב הגברים בארה"ב צרכו מין קנוי לפחות פעם, וכחצי אחוז עושים זאת לפחות אחת לשנה.²⁶ מחקרים נוספים מראים כי נכונותם של גברים לשלם על יחסי מין משתנה ממדינה למדינה ומתרבות לתרבות.²⁷ בפינלנד נמצא כי בין 10%-13% מהגברים צרכו מין בתשלום לפחות פעם בחייהם, בדומה לרוסיה.²⁸ בנוורבגיה עומד שיעורם על 11% מן הגברים, בהולנד על 14%, בשווייץ 19%, בלונדון בין 7%-10% ובספרד על 39%.²⁹ בקמבודיה ובתאילנד עולה שיעורם לכ-70% מן הגברים.³⁰ אך נראה שגם נתונים אלה אינם מדויקים, משום שגברים רבים מתכחשים להגדרתם כצרכני מין קנוי. מחקר שנערך בקרב גברים אשר קיימו יחסי מין עם נשים במדינות הידועות בתעשיית המין שלהם (פיליפינים, תאילנד וברזיל), גילה שרובם התנגדו לסיווגם כ"תיירי מין".³¹ בהיעדר נתונים מדויקים, הנוסחה היחידה המקובלת על רוב החוקרים היא שככל שעולה רמת השמרנות וככל שהכללים החברתיים ביחס למקומן של הנשים נוקשים יותר, גוברת הצריכה של מין קנוי ונעשית סודית יותר.³²

כאמור, ההערכה היחידה הקיימת לגבי ישראל היא מיליון "ביקורים" בחודש בבתי בושת. סביר להניח שהערכה זו כוללת לקוחות "מתמידים", אך גם כך ממדי הביקוש עצומים והם אינם מאפשרים עוד להתכחש למקומם המרכזי של הלקוחות בתעשיית הסחר בנשים בישראל. וכיוון שהלקוחות הם הגלגלים המניעים את הסחר בנשים, המאבק בסחר מחייב אותנו להבין מיהם הגברים הצורכים מין קנוי ומדוע הם עושים זאת.

Keeler & Jyrkinen, "The Invisibility of Buyers in the Sex Trade" *Who's Buying? The clients of prostitution*, 1999²⁴

A. Kinsey, B. Wardell, C. Pomeroy, E. Martin *Sexual Behavior in the Human Male*, 1948²⁵

R. Michael, J. Gagnon, E. Laumann, G. Kolata *Sex in America: A definitive Survey*, 1994²⁶

S. Mansson "Men's Practices in Prostitution and their Implications for Social Work",²⁷

www.aretusa.net/download/centro%20documentazione03/contributi/c-05Men_practices.doc

E. Haavio-Mannila, A. Rotkirch "Gender liberalisation and polarisation: Comparing sexuality in St. Petersburg, Finland²⁸

and Sweden" *The Finish Review of East European Studies*, Vol. 7, No. 3-4, 2000

H. Leridon, G. Zesson, M. Hubert "The Europeans and their Sexual Partners" in N. Bajos and T. Sandfort (eds)²⁹

Sexual Behaviour and HIV/AIDS in Europe, 1998

ל. בראון, *שפחות מין - סחר נשים באסיה*, 2000 עמ' 124.

A. Günther "Sex tourism without sex tourists!" in *Sex Tourism and Prostitution*, 1998³¹

ל. בראון, *שפחות מין - סחר נשים באסיה*, 2000 עמ' 122, ערכי משפחה שמרניים וצריכת זנות הנם שני צידיו של אותו

המטבע - כללים חברתיים נוקשים מחזקים הבחנה בין נשים "טובות" המיועדות לחיי משפחה, לנשים "מופקרות" המיועדות לסיפוק תאוות.

Sion, A. *Prostitution and the Law*, 1977, p.28³²

מי ומי בלקוחות?

"הקליינטים היו גברים. כו-לם. כל מי שיש לו בין הרגליים איבר מין גברי הוא קליינט."³³

האם ללקוחות של תעשיית המין יש מאפיינים ייחודיים? האם גברים מסוימים מועדים יותר להפוך ללקוחות מאשר אחרים? ככל הנראה, התשובה שלילית. מחקרים שנעשו ברחבי העולם מצאו כי הרקע החברתי והכלכלי של הלקוחות בתעשיית המין מגוון ביותר, ונע מאנשי עסקים אמידים לפועלים, מגברים בעלי משפחה לרווקים, מפקידים, שוטרים וחיילים, ועד לנהגים, מלחים ומהגרי עבודה. "דודי", בעליו לשעבר של בית בושת, סיפר לוועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא הסחר בנשים על לקוחותיו: "היה לי ראש עיר מאד מפורסם... היה לי רב מאד מפורסם... היה לי שחקן קולנוע... ומצד שני הלקוחות הם אנשים רגילים... בשעות היום אנשים נשואים... בשעות הערב זה אנשים לא נשואים."³⁴ חוקרים שונים הצביעו על "קבוצות צריכה" מרכזיות המרכיבות את עיקר הביקוש למין קנוי ברחבי העולם.³⁵ קונצנזוס מחקרי רחב שורר ביחס לחלקם של לקוחות מקומיים, המהווים את עיקר הביקוש למין קנוי בכל העולם. עם זאת, שיעורם משתנה בהתאם לנורמות התרבותיות המקובלות בכל מדינה, והוא מושפע גם ממצב פוליטי וכלכלי. כך למשל, הגידול העצום שהתרחש בשנים האחרונות בתעשיית המין במלזיה, אינדונזיה והפיליפינים, מיוחס לשיפור ביכולת הכלכלית של מעמד הביניים המתרחב. מין קנוי במדינות אלו נתפס כמעיד על עלייה ברמת החיים.³⁶ הביקוש לנשים נסחרות במדינות אלו גם הפך ליותר סלקטיבי. בשל הסברה (השגויה) ולפיה ככל שהאישה צעירה יותר, כך קטן הסיכוי שהיא לוקה במחלת מין או באיידס, חלה ירידה בגיל הנשים הנסחרות.

דוגמה טובה להשפעת התרבות על הביקוש למין קנוי היא תאילנד, שבה קניית מין נחשבת לנורמה חברתית ולהתנהגות טבעית ומקובלת. מגברים צעירים מצופה שהתנסותם המינית הראשונה תהיה עם אישה העוסקת בזנות, אשר תלמד אותם את רזי המין. סטודנטים חדשים באוניברסיטאות ובמכללות בתאילנד נלקחים לביקור בבית בושת כחלק ממסע ההיכרות שלהם במקום הלימודים החדש.³⁷ גם לתיירי מין חלק בביקוש למין קנוי, אולם חלקם קטן בהרבה מזה של לקוחות מקומיים. תיירי מין הם אנשים הנוסעים לחו"ל במטרה לקיים יחסי מין עם נשים, גברים או ילדים מקומיים. הם אינם קבוצה הומוגנית. רובם המכריע הם גברים הטרוסקסואלים, אך יש גם תיירי מין הומואים ותיירות מין. טווח הגילאים שלהם רחב וכולל צעירים וקשישים. הם באים מרקע אתני, חברתי וכלכלי מגוון, וממדינות שונות. תיירי המין מהווים אמנם אחוז קטן יחסית בקרב צרכני הזנות, אך העלייה הניכרת במספר הנשים והילדים העוסקים בזנות במדינות עניות בהן יש גידול ניכר בתיירות חוץ, מלמדת כי מדובר במספר לא מבוטל.³⁸ ישנם מקומות במדינות עניות שבהם תיירי המין מייצגים את עיקר הביקוש למין קנוי. קבוצות נוספות של לקוחות כוללות חיילים (הן מקומיים והן חיילים המוצבים במדינות זרות), ואנשים העובדים מחוץ לארצם (כמו אנשי עסקים או מהגרי עבודה).³⁹

³³ ג'קי יודי, בעליו של בית הבושת "טרופיקנה", בראיון עם אוריה שביט, "נגמר הבית זונות", מוסף "הארץ", 2.11.02, עמ' 24

³⁴ וועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים, פרוטוקול מס' 5.

³⁵ J. O'Connell Davidson "The Sex Exploiter", 1996.

³⁶ Kvinnoforum, מאידך, יש גם מדינות עניות, כמו קמבודיה, שבה צריכת מין קנוי גבוהה במיוחד. בראון, עמ' 124

³⁷ S. Chutikul, "Who are the Clients- The Exploiters", <http://www.cwa.tnet.co.th/Vol12-1&2/Saisuree.htm>

³⁸ Kvinnoforum, p. 10

³⁹ J. O'Connell Davidson "The Sex Exploiter", 1996.

מיהם הלקוחות הישראליים?

"...היו אנשים דתיים. אז לא ידעתי שהם דתיים, חשבתי שהם סתם מתלבשים באופן מוזר... היה להם כובע שחור גדול ומתחת לו כובע שחור קטן. את הכובע הגדול הם היו מורידים ואת הכובע הקטן היו משאירים."

"בין הלקוחות היה לי גם שוטר שהיה אצלי כמה פעמים. לא ידעתי שהוא שוטר... הוא קיבל קריאה במכשיר קשר. שאלתי אותו אם הוא עובד במשטרה, והוא אמר לי כן, אבל את לא צריכה לספר את זה לאף אחד."

"נרקומנים זה הכי קשה... הוא יכול לשכב שם עשר שעות מסטול לגמרי ואסור לך לעזוב."⁴⁰

"ביקרתי הרבה אצל קשישים ונכים... עכשיו גם אני נכה כמוהם, אבל לא באופן פיזי, אלא נפשי ופסיכולוגי."⁴¹

נכון להיום, טרם נערך בישראל מחקר שעניינו הלקוחות של תעשיית המין. מעדויות של קורבנות סחר בנשים בישראל, שנאספו בידי 'מוקד סיוע לעובדים זרים' בין השנים 2000-2003 עולה כי הלקוחות המגיעים לבתי הבושת משקפים את כל מגזרי החברה הישראלית: רובם המכריע הם ישראלים יהודים. יש ביניהם חילונים, דתיים וחרדים. לפי לבושם ניתן להסיק כי הם בעלי מקצועות מגוונים: אנשי עסקים, פקידים, חיילים, שוטרים ועוד. הקבוצה השנייה בגודלה היא של דוברי ערבית. יתכן שהיא כוללת יהודים בעלי מבטא ערבי, לצד פלסטינים וערבים ישראלים. רק בערים יפו ועכו לקוחות אלו הם הרוב, עובדה המאששת את הממצא לפיו הלקוחות המקומיים מהווים את הביקוש העיקרי למין קנוי. בקבוצה השלישית בגודלה, נמצאים זרים: מהגרי העבודה ותיירים. בין הלקוחות יש נשים, אך לעתים נדירות בלבד. גם נוכחותם של קטינים מורגשת בבתי הבושת, ויש בני 13-14 הרואים בכך מעין "מבחן בגרות".⁴² תופעה זו מעידה על הלגיטימציה הגוברת בחברה הישראלית כלפי צריכת מין קנוי, ומעוררת מחשבה על הקשר בין הגידול בהיצע הנשים לבין התרחבות הביקוש. היא, ללא ספק, מדגישה את נחיצותו של מחקר על הלקוחות בישראל.

מדוע גברים צורכים מין קנוי?

אין הסבר אחד יחיד ומקיף אשר עונה על השאלה. חוקרים שונים ומתחומי מחקר שונים מציעים תיאוריות והסברים מגוונים לתופעה. אפשר לחלק את התיאוריות לשלוש קבוצות - תיאוריות ביולוגיות, תיאוריות פסיכולוגיות - אישיותיות ותיאוריות חברתיות - פוליטיות.⁴³ נציג את ההסברים העיקריים.

התיאוריה הביולוגית

התיאוריה הביולוגית היא התיאוריה הוותיקה והמקובלת ביותר ברוב החברות האנושיות. תיאוריה זו מניחה כי לגברים יש דחף מיני מולד ובלתי נשלט, בדומה לצרכי גוף אחרים כמו אכילה ושתייה. הדחף המיני הגברי הוא חזק, מתעורר בקלות וחייב לבוא על סיפוקו. לעומת זאת, נשים מאופיינות בדחף מיני חלש. לפי תיאוריה זו מין תמורת תשלום הוא המענה לצורך של גברים רבים למצוא פורקן מיני.⁴⁴ הזנות ממלאת את הפער הביולוגי בין רמות המיניות של גברים ונשים, ומספקת פתרון לגברים חסרי בנות זוג. ביטוי ססגוני לדפוס החשיבה הביולוגי

⁴⁰ מדבריהן של קורבנות סחר בנשים, מתוך א. המרמן, *במחוזות זרים - סחר בנשים בישראל*, 2004, עמ' 105-107.

⁴¹ מתוך ראיון שנערך עם ד.י. בתאריך 2.11.04 על ידי מתנדבי מוקד סיוע לעובדים זרים.

⁴² לבנקרון ודהאן, עמ' 31-32.

⁴³ הבחנה זו משמשת אותנו מטעמי נוחיות. קיימת השקה בין התיאוריות. הסברים פסיכולוגיים ואף ביולוגיים, שאובים מדפוסים ומבנים חברתיים.

⁴⁴ Sion, pp. 24-29

נתן בדבריו בעל בית בושת: "אני מסתכל על העסק הזה כמו מסעדה. כשבנאדם רעב, הוא הולך למסעדה. כשבנאדם מרגיש שהוא צריך להתפרק, אז הוא בא למכון." ⁴⁵ רבים מחזיקים בהשקפה זו. עורך דין אמר לוועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים: "[מקצוע הזנות] פותר המון בעיות... מין הוא מצרך בסיסי וקיומי... סקס זה כמו אוכל." ⁴⁶ חרף הפופולריות לה היא זוכה, לתיאוריה הביולוגית יש כוח שכנוע דל במחקר כיום. חוקרים רבים טוענים כי צריכת זנות נובעת יותר מדפוסים חברתיים ונפשיים, ומזכירים כי אפשר לספק דחף מיני בדרכים אחרות. שני מחקרים, בשבדיה ובארה"ב, גילו שדווקא גברים המקיימים יחסי מין עם בנות זוג רבות (ללא תשלום), הינם לקוחות של נשים העוסקות בזנות. ⁴⁷ על התיאוריה הביולוגית נטען גם כי יסודותיה רעועים, מאחר והצורך הגברי במין אינו בלתי נשלט. החברה היא שמבנה את הדחף המיני הגברי כצורך פיזי שיש לספקו מיידית, והמסר מוטמע בתהליכי למידה חברתיים. ⁴⁸

תיאוריות פסיכולוגיות- אישיותיות

בעת האחרונה החלו החוקרים לחפש מענה לשאלת מניעיו של הלקוח בדפוסיו האישיותיים ובצרכיו הפסיכולוגיים יותר מאשר בדחפים ביולוגיים. כל ההסברים הפסיכולוגיים רואים בלקוח גבר בעל צרכים רגשיים ומיניים סבוכים, הנובעים בחלקם מטראומות ילדות, מחינוך ומתפישות עולם אשר התגבשו לאורך חייו ביחס למהותם של מושגים כמו מין, ארוטיקה ושליטה.

פנטזיית "הזונה המלוכלכת" (The Dirty Whore Fantasy): פסיכואנליטיקאים סבורים כי אחת הדרכים הנפוצות כדי להתמודד עם חוויות ילדות טראומטיות, היא לנסות לחוות אותן מחדש אך בהיפוך תפקידים. במגע עם זונה, לקוח שחווה דחייה והשפלה הופך לבעל הכוח והשליטה והוא מנתב אליה את רגשות הזעם האצורים בו. ⁴⁹ לקוחות רבים מוצאים ריגוש מיני בדמות "הזונה המלוכלכת", הנתפשת בעיניהם כחפץ מיני נטול צלם אנושי. תיוגה כ"זונה מלוכלכת" מאפשר ללקוח להשתחרר מתחושת אשם על ניצולה, ובו בזמן לאשר את עליונותו החברתית. בריגוש המיני שמוצאים לקוחות בדמות "הזונה המלוכלכת" משמשים בערבוביה תחושות של עוינות ותיעוב עם תאוה מינית פרועה ו"בלתי נשלטת", הניזונים גם מן הרעיון שהיא משמשת אינספור גברים אחרים. לקוח המוצא ריגוש מיני בדמות ה"זונה המלוכלכת" נוטה להתייחס לצריכת הזנות שלו כאקט אינסטרומנטלי וכחליפין כלכלי, ולכן יצפה ממנה לתת לו "תמורה הוגנת" לכספו. עם זאת, נשים רבות העוסקות בזנות, מעידות שבשעת המשגל הן "שוכבות שם" בלי לזוז ורק מחכות שהלקוח יסיים. הדבר מלמד שישנם כנראה לקוחות, אשר מוצאים הנאה מינית בפסיביות זו, אולי הנאה מכך שהאישה משתפת, תמורת כסף, ביחסי מין שברור כי אינה רוצה בהם. ישנם גם לקוחות שה"זונה המלוכלכת" מתקשרת אצלם לדימויים של עוצמה

⁴⁵ שביט, עמ' 24

⁴⁶ עו"ד יעקב שקלאר מייצג סחרי נשים. ועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים, פרטוקול 7, 5 ביוני, 2001

⁴⁷ S. Mansson "Commercial Sexuality" In B. Lewin ed., *Sex in Sweden*, 1998; Monto, p. 72

⁴⁸ M. McIntosh, "Who Needs Prostitutes? The Ideology of Male Sexual Needs" in C. Smart and B. Smart (eds), *Women, Sexuality and Social Control*, 1978, pp. 53-64

⁴⁹ R. Stoller "Sexual Excitement: Dynamics of Erotic Life", 1979, cited in O'Connell Davidson, p.138

דווקא. נשים אלו עשויות להיתפש מאימות במיוחד כאשר הן בעמדת כוח לקבוע את גבולות ההתקשרות המינית עם הלקוח.⁵⁰ אפשרות כזו נדירה לגבי נשים נסחרות.

צריכת זנות כדרך לספק דחפים כפייתיים לשליטה מינית מוחלטת באנשים פגיעים וחלשים: ישנם לקוחות אשר דמות הזונה מספקת עבורם את הצורך באובייקט מיני מושפל ונטול צלם אנוש. לקוחות החשים איום מצד נשים המסוגלות להביע רצון עצמי ועצמאות, פונים לאישה העוסקת בזנות כדי להבטיח לעצמם שליטה מוחלטת וכדי להכתיב את "כללי המשחק". גברים הצורכים מין קנוי ממניע כזה מוצאים לעיתים הנאה בגרימת כאב לאישה בה הם משתמשים. הם יחפשו את הנשים החלשות ביותר ויתרגשו מכך מינית. כך תארה קורבן סחר "פגישה" עם לקוח: "הוא קרע לי את אזור הנרתיק, ירד לי דם, אך לא היה איכפת לו והוא המשיך. כאשר יצאתי ממנו אמרתי לקופאי שאני לא יכולה לעבוד, שהלקוח קרע לי את הנרתיק... בבוקר הסוחרים הביאו לי קונדומים וגל ששמים בתוך הנרתיק כאשר יש קרעים. חזרתי לחדר בוכה בגלל הכאב הנורא..."⁵¹ חולשה היא גם מסודות קסמן של ילדות בעיני לקוחות שאינם פדופילים בהכרח, אך הם שואבים הנאה מן הארוטיזציה של חולשתן הקיצונית. גם אלמנטים גזעיים מזוהים לעתים כחולשה וישנם לקוחות "לבנים", שיעדיפו נשים כהות עור. כך המחיש זאת לקוח שתיאר את הנאתו מחולשתן של זונות במדינות העניות בהן ביקר: "הילדות הקטנות בנות 10 או 12, אין להן את הגישה של הזונות המבוגרות... אתה מקבל מהן שירות יותר טוב."⁵²

צריכת זנות כדרך להשיג תחושה של גבריות "אמיתית": תהליכי סוציאליזציה שבהם גברים מפנימים כי כוח ושליטה הם משמעותה של "גבריות", עומדים במרכזם של מחקרים רבים. לשיטתם, גברים משתמשים בתעשיית המין כדי לאשר ולתת תוקף מחודש לגבריותם, אותה הם חונכו לפרש כשליטה בנשים. השליטה בנשים בתעשיית המין מקנה ללקוח תחושה כי הוא גבר כל יכול. תחושה זו זוכה לעידוד בתעשיית המין, והיא מביאה לפריצתם של גבולות מוסריים ונורמטיביים, אשר נשמרים לכאורה בחיי היום יום. תפיסתם של הלקוחות את הנשים כמצרי צריכה בהם ניתן לנהוג כראות עיניהם, מושגת באמצעות דה-הומניזציה של הנשים והפיכתן לחפץ. בתי בושת רבים בתאילנד מציגים את הנשים מאחורי חלונות שקופים, כשהן ערומות ורק מספרים מוצמדים לגופן. הלקוח בוחר ב"מספר" ועל האישה הנבחרת להילוות אליו.

צריכת זנות כדרך לחוות "סקס שונה": פנטזיות מיניות של לקוחות על אודות זונות רוויות דימויים של אישה מנוסה, המוכנה לבצע מין "שונה", שלא ניתן לחוות עם בת הזוג הקבועה. ביטוי לכך נמצא בדבריו של ג'קי יודי, שהיה בעליו של בית בושת "הנשואים חיפשו סטיות שהם לא יכלו לעשות עם האישה. כל הדברים שהם מתביישים לבקש. במיוחד מציצות. הישראליות לא אוהבות למצוץ, זה דבר ידוע... כאן הגברים יכלו לקבל גם סאדו, ביזאר, אנאלי, אורגיות, כל מיני דברים."⁵³ מחקרים נותנים לכך אישוש אמפירי: מחקר שנערך בארה"ב

⁵⁰ תייר מין קנדי סיפר במחקר שהוא שונא זונות, ובפרט צפון אמריקניות ואירופיות כי "זה עסק שדופק לפי מונה, כמו מונית. אין רגש. זה כמו לזיין בובה. זונה באירופה לא תנשק אותך... אם תלך לזונה בקנדה ולא תשלם, יקראו לזה אונס." O'Connell Davidson, p. 143

⁵¹ מתוך מכתבה של ס.ט., שנמסר למתנדבי מוקד סיוע לעובדים זרים.

⁵² O'Connell Davidson, p. 147

⁵³ שביט, עמ' 24

מצא כי האקט המיני המבוקש ביותר על ידי לקוחות הוא מין אוראלי, אקט שלדבריהם בנות זוגם סירבו לבצע.⁵⁴ לקוחות אחרים שהעידו על עצמם כ"אקטיביים" מבחינה מינית עם בנות זוגם, במגעם עם זונות דרשו דווקא להיות פסיביים, כנראה, כדי להעצים את תחושתם כי הם "מפותים" בידי אישה מינית, ולא דווקא קונים את שירותיה. לקוחות אחרים מעוניינים לחוות השפלה ושליטה ויפנו למין סאדו-מזוכיסטי. יש המסבירים זאת בכך שהם מחפשים להחליף תפקיד חברתי נוקשה, הדורש מהם להפגין שליטה, בתפקיד חברתי המתיר להם לאבד שליטה, ומשחרר אותם מחרדות לגבי ביצועיהם המיניים. עם זאת ברור שזהו משחק כוחות מלא סתירות. הלקוח מביים סיטואציה שבה הוא "נשלט" בידי זונה הנמצאת בעמדת כוח. למעשה אלה יחסים מדומים, שהרי בסופו של דבר, גם לקוח זה קונה את האישה.⁵⁵

צריכת זנות "מנחמת": לקוחות אלה כמהים לנשים באופן כללי, לא דווקא זונות, והם מונעים מפנטזיות על "הזונה טובת הלב" או "המרפאת במין", הנתפשות כמעניקות חום אנושי יותר מאשר מספקות צורך מיני. לקוחות אלה הם בעיקר גברים הסבורים כי הם סובלים מקשיים ביצירת קשרים עם נשים. במחקר אמריקני העידו כ-42% מהלקוחות כי הם סובלים מביישנות ומבוכה שעה שהם מנסים ליצור קשר עם נשים, כ-23% סיפרו על קושי ליצור קשר עם נשים שאינן חשפניות או זונות, ו-23% העידו שנשים אינן נמשכות אליהם.⁵⁶

צריכת זנות בידי גברים אשר אינם רוצים לראות את עצמם כ"לקוחות": ישנם גברים הצורכים מין קנוי אך מתכחשים להיותם לקוחות. הדבר נכון בעיקר ביחס לאנשים השוהים במדינות זרות. גברים אלה מטפחים אשליה ביחס לטבעם האמיתי של הקשרים המיניים שלהם עם תושבים מקומיים. אשליה כזו מתאפשרת, בין השאר, משום שצורות הזנות במדינות אלו מאד מגוונות. בצד תעשיית מין "ממוסדת" מתקיים מגזר זנות "עצמאי", של מקומיים המאחרים את הלקוחות בעצמם. מגזר הזנות הזה מציע מגוון שירותים רחב, השונה מהותית משירותי הזנות המוצעים במדינות המערב. אנשים העוסקים בזנות יכולים להציע ימים ושבעות של גישה חופשית ומלאה אליהם, ולהפגין בזמן זה גילויי אינטימיות, האופייניים בתרבות המערבית ליחסים בין בני זוג (נשיקות, לינה משותפת ועוד). לאחר ש"נותן השירות" מתוודה בשלב כלשהו של ה"קשר" כי הוא זקוק לסיוע כספי, הלקוח מבנה את מתן הכסף כמחווה של נדיבות ולא כתשלום עבור שירות. הדבר מסייע ללקוח להגדיר את ההתקשרות כמשיכה הדדית ולא כעסקה מסחרית. גברים הרוכשים שירותי מין בדרך זו אינם צריכים להיכנס לבית בושת, ואינם צריכים לשאת ולתת על מחיר מראש. מצב זה מאפשר ללקוחות לשכנע את עצמם כי האדם עמו הם נמצאים אינו "באמת" זונה, ולפיכך הם אינם "באמת" לקוחות.⁵⁷

⁵⁴ M. Stein, *Lovers, Friends, Slaves - The 9 Male Sexual Types, Their Psycho-Sexual Transactions with Call Girls*, 1974;

M. Monto "Prostitution and fellatio" *Journal of Sex Research*, 2001

Mansson; O'Connell Davidson, pp. 148-150 ⁵⁵

O'Connell Davidson, 202-5 ⁵⁶ לפי מונטו, עמ' 77 הסבר זה מאפשר ללקוחות להתכחש לסיבות האמיתיות המניעות אותם לצרוך מין קנוי.

O'Connell Davidson, בקבוצה זו אפשר לכלול גם נשים, אם כי במידה מצומצמת הרבה יותר. ⁵⁷

הסברים ותיאוריות חברתיות

תיאוריות אלה מסיטות את הדיון מן הפרט אל החברה. המנגנונים של תעשיית המין לפיהן, אינם מונעים בידי יחידים/דות הפועלים באופן עצמאי, אלא הם מושפעים מהקשר חברתי ותרבותי רחב ומשפיעים עליו.

התיאוריה הפמיניסטית: תיאוריות פמיניסטיות מציגות תפישות שונות באשר לעיסוק בזנות, אך כולן מתמקדות ביחסי הכוח והשליטה בין המינים. מקינן, תיאורטיקנית בולטת בפמיניזם הרדיקלי, טוענת כי תעשיית המין משקפת את החברה הפטריארכלית, אשר מייחסת משמעות ארוטית ליחסי הכפיפות והתלות בין גברים לנשים. שעבוד נשים המועסקות בזנות והצגתן כחפצים סחירים וזמינים, תוך התעלמות מהיותן יצורי אנוש בעלות זכויות, תורמים להנאה המינית של הלקוחות.⁵⁸ לפי גישה זו, החברה הפטריארכלית מנציחה מבנה של ריבוד חברתי בתעשיית המין בו גברים הם בני אדם, בעלי כוח ואמצעים כלכליים, ואילו נשים הן לא יותר מגופים נסחרים הניתנים לרכישה. על גישת הפמיניזם הרדיקלי נמתחה ביקורת, בין השאר, בגלל הכללותיה המהותניות ובשל יחסה הפטרנליסטי כלפי נשים. גישה אחרת גורסת כי הניסיון להציג חוויה אחידה של העיסוק בזנות, המתיימר לייצג את כל הנשים, הוא ניסיון מופרך ומתנשא. גישה זו, המכונה "פמיניזם של עובדות מין" (sex workers feminism), מכירה גם בנשים שעבורן העיסוק בזנות נתפס כחוויה מעצימה ומלמדת, המעניקה להן חירות לבטא ולחקור את מיניותן.⁵⁹ לפי גישה נוספת, תעשיית המין מאתגרת את ההגמוניה ההטרוסקסיסטית ויוצרת שותפות מאבק בין נשים העוסקות בזנות לבין הומואים ולסביות, שגם מיניותם נתפשת כבלתי נורמטיבית בחברה הפטריארכלית.⁶⁰

מסחור המין: מיניות ומגדר מובנים בידי החברה, ולכן הדרך בה גברים צורכים זנות ותופשים אותה תלויה בחברה בה הם חיים. תפישות של מגדר ומיניות מעוצבות כיום באמצעות תקשורת המונים, המפיצה דימויים של מיניות גברית ונשית במשולב עם אידיאולוגיה צרכנית, ולפיה ניתן לממש כל גחמה ורצון בכסף. כך מטופחת תפישה ממוסחרת של מין. כאשר מין מפסיק להיות ביטוי ליחסים אינטימיים והופך למוצר צריכה, הוא יוצר קרקע פורייה לצריכת זנות. תפישה זו אינה חדשה, אך מעניין לראות איך האידיאולוגיה הפטריארכלית המסורתית שראתה בזנות תופעה "טבעית" עברה מעין מוטציה, וכיום מבטאת אידיאולוגיה קפיטליסטית-צרכנית. לא בכדי זכתה צריכת זנות כזו לכינוי "מק-סקס" (McSex), על שמו של ענק המזון המהיר, אחד מסמליה המובהקים של תרבות הצריכה. להשקפה הרואה בנשים מוצר הנסחר בשוק חופשי יש שפע של ביטויים מקומיים. כך הסביר עו"ד יעקב שקלאר את פועלו של סוחר נשים: "הוא מביא בנות יפהפיות ממולדובה על מנת להיטיב עם הצרכנים... המלה "סחורה" [לגבי הנשים] היא מאוד מעליבה והיא מזכירה עבדות, אבל גם פועלים מסין... הם, מה לעשות, סחורה. לא יפה לקרוא כך לאנשים אבל מוכרים וקונים אותם..."⁶¹ תפישת זנות כאקט צרכני מקבלת ביטוי מובהק באינטרנט. אחד מבתי הבושת הוירטואליים מתגאה ברתימת הקדמה הטכנולוגית כדי

⁵⁸ C. Mackinnon *Toward a Feminist Theory of the State*, 1989, p. 195-214

⁵⁹ V. Funari "Naked, Naughty, Nasty: Peep Show Reflections"; M. Sheiner "Odyssey of a Feminist Pornographer" in *Whores and Other Feminists*, J. Nagel, ed., 1997, pp. 19-35, 36-43

⁶⁰ E. Pendelton "Love for Sale: Queering Heterosexuality" in *Whores and Other Feminists*, Nagel, ed., 1997, pp. 73-82

⁶¹ וועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים, פרוטוקול 7, 5 ביוני, 2001

להגיע לצרכן הישראלי. האתר מאפשר "להזמין נערת ליווי היישר מן המסך וליך הביתה והכל בעברית!"⁶² האתר אף מציע ללקוחותיו אמנת שירות, המעידה על כך שצרכן הזנות נתפס בדיוק ככל לקוח והוא זכאי להתלונן על טיב השירות, כי אחרי הכל "הלקוח תמיד צודק". גם המגזין לגברים "בלייזר" מתפעל משיטות השיווק החדשות "מה אני אגיד לכם, לזכותו של הפשע המאורגן יש להגיד שהוא באמת מאורגן. למדו מפיצה דומינוס איך לוקחים הזמנה. שאל אותי... עם פטריות? בלי? ביקשתי... שאם זה לא קשה, עדיף מישהי בלונדינית אורגינל, גבוהה, עם שליטה בסיסית בעברית".⁶³

צריכת זנות כדרך לחוות אהוות גברים: צריכת זנות עשויה לעיתים, להיעשות בקבוצה. שימוש קבוצתי כזה נחוה כמהנה בשל תרומתו לכינונה של זהות גברית משותפת ולתחושה מוגברת של השתייכות קבוצתית.⁶⁴ קיימות שפע דוגמאות לכך: מסיבות רווקים, מעסיקים המארגנים "מסיבה" לעובדיהם ועוד. לתופעה ביטויים אף בישראל: וועדי עובדים מציעים לעובדיהם נופש הכולל מלון, רכב ו"ביקור" בית בושת. ארגון המורים בצפון קיים ערב סגור לגברים בלבד. בתכנית האומנותית היתה חשפנית. ידוע גם על שוטרים שבילו "ערב גיבוש" בבית בושת, מקום שבתוקף תפקידם היו אמורים לסגור ולעצור את מנהליו.⁶⁵ קורבן סחר סיפרה כיצד "שלחו אותי לדירות בהן היו גברים, והנהג שהיה מביא אותי היה מחכה מחוץ לדלת. אבל הוא לא היה שם כדי לשמור עלי, הוא היה שם כדי שאני לא אברח. ואני הייתי חייבת לעשות כל מה שביקשו. אישה אחת שהייתה אצלנו במכון נשלחה ללקוח, אבל גילתה שבמקום לקוח אחד חיכו לה בדירה 25 גברים".⁶⁶

קניית מין המבטאת שאיפה לחזור לסדר החברתי "הישן והטוב": החתירה לשוויון בין המינים במאה האחרונה ערערה את תחושת העליונות של גברים רבים. לפי הסבר זה, צריכת זנות ובמיוחד הביקוש הגובר לנשים נסחרות, מסמלת את השאיפה לחזור לסדר החברתי הקודם בו שלטה העליונות הגברית ה"לבנה". רוב קורבנות הסחר אכן מגיעות ממדינות "מתפתחות", בהן שולט הסדר החברתי הישן. הן נתפסות כמייצגות נשיות "אמיתית", כי הן, בניגוד לנשים מערביות, מקבלות את התפקיד "הטבעי" המיועד להן - סיפוק הגבר.⁶⁷ סטריאוטיפים גזעיים ואתניים משחקים תפקיד חשוב בתעשיית הסחר בנשים. גברים "לבנים" רבים מבקשים לצרוך מין קנוי מנשים זרות בשל התכונות שהם מייחסים להן: נשים אפריקניות הן "פראיות", נשים אסיאתיות משלבות "אקזוטיות" עם צייתנות, נשים מאמריקה הלטינית הן "לוהטות" וכדומה. סטריאוטיפים קולוניאליים אלה משחקים, אפוא, תפקיד לא מבוטל ביחסי המין, במיוחד כאשר הגבר בא ממדינה מפותחת ועשירה מן המדינה ממנה הגיעה קורבן הסחר. השליטה באישה, ועוד מגזע הנחשב נחות, מהווה פרס תנחומים, אף אם חלקי ביותר, לגבר המבקש לשקם את עליונותו בסדר החברתי.⁶⁸

⁶² <http://www.050626216.com>. כניסה אחרונה לאתר נערכה ביום 22 בספטמבר, 2004

⁶³ "בוז'ו", "שילמתי על סקס", בלייזר, פברואר 2004, עמ' 110

⁶⁴ O'Connell Davidson, pp. 165-168

⁶⁵ <http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-2360734,00.htm>, א' סבן, "השוטרים ונשותיהם נלקחו לערב גיבוש במכון ליווי" ידיעות

אחרונות, 14.6.2002

⁶⁶ מתוך עדותה של י.מ., כפי שנמסרה למתנדבי מוקד סיוע לעובדים זרים בבית חולים בו אושפזה.

⁶⁷ J. O'Connell Davidson "The Sex Tourist, The Expatriate, His Ex-Wife and Her 'Other': The Politics of Loss,

Difference and Desire" *Sexualities*, vol. 4, no. 1, 2001

⁶⁸ A. Prieur, A. Taskdal, "Clients of Prostitutes - Sick Deviants or Ordinary Men? A Discussion of the Male Role Concept and Cultural Changes in Masculinity" *NORA*, No. 2, 1993 pp. 105-114

נשים נסחרות – גורם משיכה או דחייה בעיני לקוחות?

"מידי פעם אני נוהג ללכת להתפרק קצת במכונים... ההבנה שלי היא שהבנות מקיימות איתי יחסים ברצון בתמורה לכסף שהן מקבלות. אני לא כופה את עצמי על אף אחת... כשאני בא למכון, אני לא בא לאנוס. אני חושב שאני מתנהג כבן אדם מהישוב".⁶⁹

כיוון שלא נערך עדיין אף מחקר על הלקוחות של תעשיית המין בישראל, לא קיים מידע על עמדותיהם של הלקוחות ביחס לצריכת מין קנוי מנשים שהן קורבנות סחר. עם זאת, מחקר חלוצי על לקוחות בשש מדינות הגיע למסקנות מעניינות לגבי יחסם של הלקוחות לנשים זרות העוסקות בזנות, לרוב קורבנות סחר, לעומת נשים מקומיות. כמעט מחצית מן הלקוחות סברו כי נשים זרות העוסקות בזנות מציעות תמורה טובה יותר לכספם ומציעות פעילות מינית מגוונת יותר. כשליש מהלקוחות סברו כי שליטתם על נשים זרות רבה יותר. שיעור דומה חשב כי נשים זרות העוסקות בזנות מגלות אכפתיות גדולה יותר כלפי לקוחותיהן, שהן נהנות יותר ממין עם לקוחות, ושהן זולות יותר מנשים מקומיות. רוב הנחקרים הודו כי שמעו על הסחר בבני אדם למטרת זנות. חלקם של הלקוחות הצהירו שיחסם לקורבן סחר יהיה זהה ליחסם לכל אישה העוסקת בזנות. מעטים הצהירו כי קורבן סחר תזכה ל"טיפ" גדול יותר. רבים הצהירו כי יציעו לסייע לה להימלט או שידווחו על כך למשטרה. המחקר מצא כי הלקוחות של נשים נסחרות נחלקים בהעדפותיהם לשתי קבוצות: האחת רואה בחיוב צריכה של מין קנוי מקורבנות סחר והשנייה מתייחסת לכך בשלילה.⁷⁰

לגבי קבוצת הלקוחות הראשונה, נמצא כי אין להם כל עניין בנסיבות העיסוק בזנות של הנשים מהן הם צורכים מין קנוי. המחקר ייחס זאת לכך שהנשים נתפשו בעיני הלקוחות כחפצים ולא כיצורי אנוש. כך תיאר לקוח את תפקידה של קורבן הסחר: "אני מבין שהזונה שם כי אין לה ברירה... אני מרגיש רע עם זה במיוחד אם כופים עליה או מוכרים אותה. אבל היא נמצאת בשוק הבשר. החוקים של השוק חלים עליה בדיוק כמו מישהי שבאה מרצונה החופשי... אולי זה נשמע רע, אבל האמת היא שהיא סחורה המציעה שרות, והיא צריכה לקבל את זה".⁷¹ הנאה של לקוחות מסוימים שואבים מצריכת מין קנוי מקורבנות סחר מומחשת גם ב"מדריך ללקוחות", המשווק אפשרויות שונות לתיירי מין בתאילנד: "נערות המלון... בנות 14-15... נמצאות בפועל "בבעלות" המלון, מה שאומר שאתה יכול להתייחס אליהן כמעט בכל דרך שתרצה".⁷² בקבוצה השנייה נמצאו לקוחות שהתנגדו לרעיון של צריכת מין קנוי מקורבן סחר, והצהירו כי לא יעשו כן. חלקם סייגו זאת, והודה שקיים יחסי מין תמורת תשלום עם נשים שידעו כי הן קורבנות סחר בגלל סיבות כמו זמינות או עלות. רתיעתם מצריכת מין מקורבנות סחר אינה מעוגנת לפיכך בעקרונות מוסריים. מחקר זה, אשר גילה הבדלים ניכרים ביחסם של לקוחות ממדינות שונות לנשים נסחרות, מגביר את הצורך בחקר הלקוחות בישראל.

⁶⁹ דברים שאמר בבית המשפט לקוח קבוע בבתי הבושת, הנאשם באונס קורבן סחר, מתוך המרמן, עמ' 104

⁷⁰ B. Anderson & J. O'Connell Davidson "The Demand Side of Trafficking - A Multi Country Pilot Study", 2002 שנתקרו הן איטליה, תאילנד, הודו, שבדיה, דנמרק ויפן. החוקרות מדגישות כי אין להסיק מן ההצהרות כי לקוחות אלה אכן סייעו או יסייעו לקורבנות הסחר.

⁷¹ שם, עמ' 22.

⁷² O'Connell Davidson, p. 35

3. מבט על מעמדו המשפטי של הלקוח בעולם

בעולם קיימות גישות משפטיות שונות להתמודד עם הזנות, על כל הגורמים המעורבים בה, ובכללם הלקוחות. ניתן לחלק את מדינות העולם לשלוש קבוצות על פי יחסן לתופעה. נציג את הגישות להלכה ולמעשה על יתרונותיהן וחסרונותיהן, ובתוך כך נבחן את הרלוונטיות שלהם לסחר בנשים וללקוחות של נשים נסחרות.

הפללה (קרימינליזציה) ואי הפללה (דה-קרימינליזציה)

גישת ההפללה אוסרת על הזנות על כל היבטיה ומפלילה את כל השותפים לה. היא נהוגה ברוב מדינות ארה"ב ובמדינות המפרץ הפרסי. השיטה מניחה כי הזנות אינה משרתת כל ערך חברתי וכי ניתן למגרה על ידי אכיפה בלתי מתפשרת של החוק הפלילי. מבקרי השיטה טוענים כי איסור פלילי מגביר את פגיעותן של הנשים העוסקות בזנות, משום שהוא מאלץ אותן לפעול באזורים חשוכים ומבודדים וחושף אותן ליותר אלימות. משמעות ההפללה היא שנשים העוסקות בזנות יהיו בעלות תיק פלילי, דבר המשפיע לרעה על הדימוי העצמי שלהן ומקשה עליהן לצאת מהזנות. באשר ללקוח, נטען כי הפללת והרשעת לקוחות, תתרום, במידה שכלל תתרום, לירידתן של העוסקות לזנות למחלת, שם תהיינה הנשים חשופות פי כמה לפגיעה ולניצול והמוטיבציה שלהן להתלונן תפחת.⁷³ המבקרים מסיקים כי הפללה לא תמגר את הזנות. גישה הפוכה גורסת אי הפללה מוחלטת של העיסוק בזנות: יש להסיר מספר החוקים כל חוק מפליל, כולל על עבירות כמו סרסרות והחזקת מקום לשם עיסוק בזנות. גישה זו שואפת למחוק כליל את ההבחנה החוקית בין נשים העוסקות בזנות לבין יתר החברה, ולהגן עליהן באמצעות החוק הפלילי הרגיל. זאת כיוון ש"יחס מיוחד" כלפיהן עלול לקבע את נחיתותן החברתית ולהקטין את סיכוייהן לעזוב את הזנות.⁷⁴ גישת ההפללה הגורפת כוללת את האיסור על צריכת מין מנשים נסחרות, ואילו הגישה ההפוכה מחייבת לערוך הבחנה מדויקת בינן לבין נשים אחרות העוסקות בזנות. כיוון שעד כה אף מדינה לא בחרה בגישה זו, הקשיים הכרוכים בהבחנה לא הועמדו במבחן.

מיסוד הזנות / רגולציה

רגולציה של הזנות, המכונה לעיתים מיסוד הזנות, מתירה את הזנות במגבלות מסוימות, למשל על ידי תחמתה לאזורים מסוימים או באמצעות רישוי בתי בושת. העיקרון המנחה את השיטה הוא שהזנות היא "רע הכרחי", או לכל הפחות צורך חברתי, ולכן אין לראות בה עבירה על החוק. השיטה אינה מציעה למגר את הזנות, כי אם לפקח עליה ולשלוט בה. מצדדי הגישה טוענים כי נשים אחראיות לגופן וזכותן להחליט לעסוק בזנות, ולכן יש להבטיח להן תנאים נאותים. מיסוד הזנות יפחית את תלותן בסרסורים ואת הגינוי החברתי. מבקרי הגישה טוענים כי היא פוגעת בזכויות הנשים העוסקות בזנות, מעודדת זנות מחתרתית, וכך חוטאת למטרתה.

⁷³ N. Jones "Guilty Until Proven Innocent", *New Law Journal*, 1990, cited in S. Shaffer and M. Davis, "Prostitution in Canada: The Invisible Menace or the Menace of Invisibility"? 1994 <http://www.walnet.org/csis/papers/sdavis.html>

⁷⁴ G. Pheterson, "Not Repeating History" in G. Pheterson ed., *A Vindication of the Rights of Whores*, 1989, pp. 10-17

שילוב בין הפללה לבין הגנה: השיטה האבוליציוניסטית (Abolitionist Approach)

לפי שיטה זו, יש להפליל רק את מי שמנצלים ופוגעים בנשים העוסקות בזנות: סרסורים, סוחרים, ולעיתים אף לקוחות. נשים העוסקות בזנות נתפסות כקורבנות ולא עברייניות. השיטה מציעה להתמקד במנגנונים החברתיים המאפשרים את קיום הזנות, ולהפליל את אלו המרוויחים מהיותן של הנשים קורבן. השיטה שואפת למגר כליל את הזנות, ולשלב מחדש את הנשים העוסקות בזנות בחברה. כנגד השיטה האבוליציוניסטית נטען כי היא מפלילה באופן גורף את כל סביבתן החברתית של הנשים, ולא דווקא את אלו אשר פוגעים בהן ומנצלים אותן. כך מורחקות הנשים מסביבה תומכת (משפחה, ידידים ובני זוג). השיטה מואשמת גם בפטרונות כלפי נשים העוסקות בזנות, ובסיוע עקיף לתיוגן כקורבן נצחי, הנעדר יכולת לשנות את חייו.⁷⁵ קורבנות סחר זוכות בשיטה זו להגנה כמו כל הנשים העוסקות בזנות. ביישום השיטה האבוליציוניסטית אפשר למצוא גרסאות שונות. החוק הפלילי בשבדיה מפליל את כל הלקוחות, ואילו במקדוניה ובקוסובו מופללים רק לקוחות של קורבנות סחר בנשים. חוקיהן של מקדוניה וקוסובו בנושא זה, אשר נוסחו על ידי האו"ם, אוסרים על אדם לרכוש שירותי מין מקורבן סחר בבני אדם.⁷⁶ חקיקה זו בעייתית כי המחוקק לא פירש מהם הסימנים לפיהם לקוח אמור לזהות קורבן סחר. מניסיונם של ארגוני סיוע הפועלים בתחום, ידוע שלעיתים קשה לזהות נשים שהן קורבנות סחר, שכן חלקן נהנות מחופש תנועה מסוים ואינן נתונות לאליומות. עם זאת, הן כבולות לסוחריהן, ואינן יכולות לעזוב בשל "החוב" שנוצר, כביכול, בשל הבאתן וקנייתן.

מדינת ישראל: שיטה אבוליציוניסטית?

בחינת החוק הפלילי מגלה קושי להתאים את ישראל לאחת גישות שהוצגו לעיל, מאחר ומעורבים בו מרכיבים מגישות שונות. החקיקה הנוגעת לזנות מתייחסת בעיקר למה שניתן לכנות "הסוכנים" של תעשיית המין, ולא דווקא לשותפים הישירים למעשה הזנות - האישה העוסקת בזנות והלקוח. החוק הפלילי בישראל אוסר על סרסרות, על הבאת אדם לידי מעשה זנות, על הבאת אדם לידי עיסוק בזנות ועל החזקת מקום לשם עיסוק בזנות.⁷⁷ איסורים פליליים אלה מלמדים על גישה מפלילה. אולם, העובדה שהאישה העוסקת בזנות והלקוח אינם מופללים, שונה משמעותית ממדינות בהן הגישה נוהגת באופן מלא. כיוון שהחקיקה הישראלית מתמקדת במנגנונים חברתיים המאפשרים את קיומה של הזנות, אפשר לשייך אותה באופן חלקי לגישה האבוליציוניסטית. בשנת 2000 תוקן החוק הפלילי והוכנס בו איסור על סחר בבני אדם.⁷⁸ התיקון קבע רף ענישה חמור לגבי הסוחרים, אך התעלם מן הלקוחות ומקורבנות הסחר בנשים. למעשה, פרט לחוק העונשין, החוק היחיד המתייחס לקורבנות סחר הוא חוק הכניסה לישראל, המגדיר אותן כ"שוהות שלא כדין" המיועדות לגירוש. בעת האחרונה ניכרת מגמת שינוי חיובית כלפי תפישת הנשים כקורבנות, הבאה לידי ביטוי בפעולות שונות בהן נקטה ישראל, ובהן הקמת מקלט לנשים המוכנות לשמש עדות תביעה כנגד סוחריהן. במקלט מקבלות הקורבנות סיוע רפואי, סוציאלי ומשפטי. לחלק מן הקורבנות מוענקות אשרות שהייה ועבודה בארץ בתקופת המשפט. חרף זאת, מסגרת

⁷⁵ Shaffer & Davis. מקורו של המונח Abolition בביטול העבדות.

⁷⁶ UN Interim Administration in Kosovo, Regulation No. 2001/4, 2001, on the Prohibition of Trafficking in Persons in Kosovo, Section 4; Criminal Code of the Republic of Macedonia, Article 418/a

⁷⁷ חוק העונשין, התשל"ז-1977, סעיפים 199, 201, 202.

⁷⁸ חוק העונשין, התשל"ז-1977, סעיף 203א

תחיקתית מקיפה וכוללת המסדירה את זכויותיהן של הנשים כקורבנות עבירה עדיין בולטת בחסרונה. הצעת חוק בנושא הוגשה על ידי ח"כ זהבה גלאון.⁷⁹

יישום השיטות - בחינה השוואתית

ארצות הברית: גישה אוסרנית/מפלילה

השיטה המפלילה את העיסוק בזנות על כל היבטיו נהוגה ברוב מדינות ארה"ב. למרות שישנם הבדלים בין מדינות בניסוח החוק ובתחולתו, ברובן האישה העוסקת בזנות והלקוח מבצעים עבירות פליליות. לכאורה גישה זו שוויונית, מאחר והחוק מפליל את שני השותפים למעשה הזנות. בפועל, המציאות רחוקה מלשקף שוויון. בחקיקה נמצאו הבדלים בין רף ענישה חמור יותר המוטל על נשים העוסקות בזנות לעומת זה המוטל על לקוחות.⁸⁰ ביחס לאכיפה, נמצא כי נשים העוסקות בזנות נעצרות הרבה יותר מאשר לקוחות. גם בתי המשפט מטילים עונשים חמורים יותר על נשים מאשר על לקוחות.⁸¹ בעת האחרונה הוגבר המאמץ המשפטי לטיפול בלקוחות, וניתן למצוא מגוון שיטות בהן הרשויות משתמשות כדי להרתיע לקוחות, ובהן החרמת המכונית או שלילת רישיון הנהיגה,⁸² ואפילו אמצעי דרסטי כפרסום תמונת הלקוח ושמו בעיתונות.⁸³ שיטה מעניינת יותר היא שליחת לקוחות לסדנת חינוך המכונה "John School" (כשם כינויו של הלקוח, בסלנג). הסדנה נוסדה בשנת 1995 בידי נורמה הוטלינג, בעברה זונה מסוממת וחסרת בית, שהקימה את SAGE (Standing Against Global Exploitation), ארגון שמטרתו לסייע לנשים העוסקות בזנות לעזוב את תעשיית המין. ארגון זה, בשיתוף עם התביעה המחוזית בסן פרנסיסקו, גיבש את תוכנית הסדנה ללקוחות.

לקוחות שנעצרו בגין רכישת מין מוצעות שתי חלופות: מסלול פלילי רגיל והסתכנות בהרשעה, או השתתפות בסדנת חינוך בת 8 שעות, בתשלום, תמורת מחיקת הרישום הפלילי. הסדנה מיושמת כבר בערים נוספות. מטרת הסדנה הן: ללמד את הלקוחות על החוק ביחס לזנות; להגביר את מודעותם לקורבנות של תעשיית המין, לעודד אותם ליטול אחריות על מעשיהם ולהיות מודעים לבעיות בהתנהגותם המינית. הסדנה חותרת לשנות את עמדות המשתתפים כלפי זנות ולהרתיע אותם מצריכת מין קנוי בעתיד. היא כוללת הרצאות של משפטנים, שוטרים ורופאים, המדגישות היבטים שליליים שונים בתעשיית המין ומבהירות למשתתפים מהן הסכנות האורבות להם ממנה. הרצאות אחרות מנפצות את התפישה הרואה בזנות "פשע ללא קורבן". נשים שעסקו בזנות בעצמן מספרות על הנזק העצום שהעיסוק בזנות גרם לחייהן, ומאתגרות כמה מן המיתוסים הנפוצים: שהנשים נהנות ממגע מיני עם לקוחות, ושהזנות היא סחר חליפין מוסכם והוגן בין שני אנשים בוגרים. רוב הדוברות מדגישות כי לא בחרו לעסוק בזנות, אלא נגררו לתוכה כתוצאה מנסיבות חיים קשות. לעתים מרצים בסדנה גם

⁷⁹ http://www.justice.gov.il/NR/rdonlyres/75C08471-29BF-430B-BFFA-9C223543A732/0/saha_bnei_adam.pdf

⁸⁰ ב- (1980) Model Penal Code 251.2, עבירה של מתן שירותי זנות מקבילה לעוון ואילו עבירה של רכישת שירותי מין מקבילה רק לחטא שעונשו פחות. גם בחוקי מדינות כמו קולורדו, אלסקה וקנזס קיים שוני ברמת הענישה של נשים העוסקות בזנות לעומת לקוחותיהן.

⁸¹ לפי נתוני ה-FBI, כשני שלישים מן המעצרים משנת 1993 על רקע עבירת זנות היו של נשים. Dept of Justice, FBI, Crime in the United States, Uniform Crime Reports, 283 (1994). M. Kandel "Whores in Court Judicial Processing of Prostitutes in the Boston Municipal Court in 1990" Yale Law & Feminism J. 4, 1992

⁸² Conn. Gen. Stat. 53a-83a (West 1997); Fla. Stat. Ann. 322.26 (West 1995); Cal. Penal Code 647 (West 1998)

⁸³ אמצעי זה מופעל לרוב בידי הקהילה. המדינה היחידה שקבעה אמצעי זה בחוקיה היא פנסילבניה. במדינות אחרות הרעיון נידחה, בין היתר, על שום הסברה כי ענישה באמצעות ביוש אינה הולמת עקרונות חוקתיים ודמוקרטיים. (Pa. Stat. Ann. 5902(e) (West Supp. 1996))

לקוחות המספרים על עברם כצרכנים כפייתיים של זנות. הם מתארים את הנזק שהתנהגותם הסבה למשפחותיהם, למעמדם המקצועי ולשמם הטוב.⁸⁴

כנגד הסדנה הושמעה ביקורת רבה. במחקר שנערך בטורונטו, נמצא כי בין משתתפי הסדנה יש ייצוג גדול יחסית לגברים פחות משכילים ולמהגרים, ותת ייצוג ללקוחות מרקע חברתי מבוסס. החוקרים סבורים כי הדבר משקף את הדמוגרפיה של השכונות המשמשות יעדי אכיפה מועדפים. המשטרה מתמקדת בשכונות עניות ונוטה להתעלם מזנות באזורים מבוססים. הסדנה גם נתפסת כפוגעת בזכות הפרט להליך הוגן, שכן המשתתפים אולצו להודות באשמתם כתנאי להשתתפות, ולוותר על האפשרות להפריך את החשדות המיוחסים להם. גם גביית התשלום, בין 400-500 \$ זכתה לביקורת, בין היתר בשל יצירת התקדים המסוכן שבו הפרט "רוכש" שירותים מהמערכת הפלילית. בעוד שמייסדי התכנית רואים בתשלום "דמי השתתפות", לדעת המבקרים יותר מדויק להגדירו כקנס, שיש להטילו בהליך הוגן. הם הוסיפו, כי העובדה שהכסף נועד לסייע לנשים להיחלץ מן הזנות, עלולה להביא לכך שהרשויות יקצצו בתקציבים חברתיים. ארה"ב מתייחסת לקורבנות סחר בנשים באופן שונה מנשים מקומיות העוסקות בזנות. החוק להגנה על קורבנות סחר שהתקבל בשנת 2000, מבחין בין קורבנות סחר לקורבנות סחר בנסיבות מחמירות, ומעניק לאחרונות את כל הזכויות והשירותים הניתנים לפליטים.⁸⁵ החוק מתייחס לאמצעים שונים שתכליתם למנוע את הסחר ובכלל זאת גם להרשעת סוחרים. לחוק אין משמעות מיוחדת מבחינת הלקוחות, והם מופללים מתוקף האיסור על הזנות.

שבדיה: גישה אבולוציוניסטית מלאה

שבדיה היא המדינה היחידה בעולם אשר הטילה סנקציה פלילית על הלקוח ולא על האישה העוסקת בזנות. התפישה שעומדת בבסיס החקיקה השבדית, שהתקבלה בשנת 1999, הינה כי זנות היא תופעה חברתית בלתי רצויה, המהווה ביטוי לאלימות גברית כלפי נשים.⁸⁶ אמנם תפישה הרואה בזנות תופעה שלילית מאפיינת גם את החקיקה הפלילית בארה"ב, אך שם הזנות מופללת מטעמים מוסרניים ומטעמים של סדר ציבורי. בשבדיה לעומת זאת, הזנות נתפשת כתופעה שלילית משום שהיא פוגעת בנשים העוסקות בזנות. הגישה רואה בהן קורבנות שיש לסייע להן ולא להענישן, וסבורה שאפשר להתמודד טוב יותר עם נזקי הזנות על ידי איסור על רכישת מין ועל ידי אמצעים חברתיים נוספים.⁸⁷ לחקיקה קדמה פעילות נרחבת לקידום מעמד האישה בכלל, ולסיוע לנשים העוסקות בזנות בפרט. גורמים רשמיים בשבדיה זוקפים לזכות החקיקה כמה הצלחות כמו צמצום בזנות הרחוב; בלימת "גיוס" נשים חדשות לזנות, בפרט נערות, וירידה דרסטית (75%-80%) במספר הלקוחות. כמו כן, נטען כי לחוק היתה השפעה ממתנת ומרתיעה ביחס לסחר בנשים זרות בשבדיה וכי נשים זרות נעלמו מזנות הרחוב. המבקרים טוענים כי עדיין מוקדם להעריך את הצלחת החקיקה ומייחסים את הירידה המשמעותית להתארגנות

⁸⁴ S. Wortley, B. Fischer, C. Webster "Vice Lessons: A Survey of Prostitution Offenders Enrolled in the Toronto John School Diversion Program" *Canadian Journal of Criminology* (2002) v. 44

⁸⁵ Trafficking Victims Protection Act of 2000 לפי סעיף 103(8) נסיבות מחמירות הינן הונאה והפעלת כפייה על קורבנות סחר, או נערות שטרם מלאו להן 18 שנים.

⁸⁶ G. Ekberg "Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Women: The Swedish Law that Prohibits the Purchase of Sexual Services", 2003

⁸⁷ K. Kilvington, Day, H. Ward, "Prostitution Policy in Europe: A Time for a Change?" *Feminist Rev.* 67, 1999, p. 83

של תעשיית מין מחתרתית ולא להצלחה במיגור הזנות. עוד נטען, כי ייתכן שגברים שבדים הפכו לתיירי מין, ולכן קשה לדעת אם צריכת המין הקנוי פחתה או שרק נותבה החוצה.⁸⁸

הולנד: גישה רגולטורית / מיסוד הזנות

החקיקה ביחס לזנות עברה בהולנד כמה שינויים. בתחילת המאה העשרים נהגה בה גישה אבולוציוניסטית, אך היא לא נאכפה ביעילות ולבסוף האיסור על ניהול והחזקת בית בושת הוסר מן החוק. בשנת 1999 נחקק חוק שהפך זנות מרצון לחוקית והתיר את הפעלתם של בתי בושת. מטרת החוק היו הסרת הסטיגמה הנלווית לעיסוק בזנות והחמרת הענישה כנגד המעורבים בסחר בנשים. מוקדם להעריך אם החוק השיג את מטרותיו: מחד, חל שיפור במצבן של נשים העוסקות בזנות, במיוחד בכל הקשור לזכותן לבריאות, בריאות וזכויות סוציאליות אחרות. הן פועלות בגלוי ומצב זה מסייע לשילובן החברתי.⁸⁹ מאידך, מחקרים מצאו כי חל גידול חד במספר הנשים הנסחרות,⁹⁰ וכי כמחצית מבין 25,000 נשים העוסקות בזנות בהולנד בכל שנה, אינן רוצות "להירשם" כעובדות מין, או שאינן זכאיות לכך (קטינות, משתמשות בסמים, או מהגרות השוהות שלא כחוק). לפיכך, נשים רבות העוסקות בזנות בהולנד אינן נהנות מיתרונות השיטה ונחשפות לתנאים הקשים הכרוכים בירידה למחתרת. עובדה זו מקשה להגיש להן סיוע. החקיקה בהולנד יצרה שתי קבוצות: ה"חוקית", הנהנית מן הזכויות הניתנות לפי החוק החדש, וקבוצה "בלתי חוקית" של נשים חסרות זכויות. בקורת נוספת על הגישה הנהוגה בהולנד מופנית כלפי אי הפללה של הלקוחות, אף כאשר הנשים הן קורבנות סחר. כמו כן נטען, כי מיסוד הזנות תרם להגברת הלגיטימציה של צריכת המין הקנוי בקרב גברים מקומיים, והפך את הולנד למוקד של תירות מין מארצות אחרות.⁹¹

E. Pettersson, T. Sjorgen, "Country Report to the European Network for HIV/STD Prevention in Prostitution", 2000, ⁸⁸ cited in Kilvington, Day & Ward, p. 85.
Kilvington, Day & Ward, pp. 81, 84 ⁸⁹

IOM, "Trafficking of Women to the European Union: Characteristics, Trends and Policy issues" European Conference ⁹⁰ On Trafficking in Women, June, 1996. ייתכן שהדבר קשור לעלייה הכלל עולמית בסחר בבני אדם.
Mansson ⁹¹ גם במדינת ויקטוריה שבאוסטרליה נעשה ניסיון ליישם גישה רגולטורית, אך הוא נכשל.

4. הדין הישראלי- בין רצוי למצוי

על פי החוק הישראלי, לקוחות של נשים העוסקות בזנות אינם נחשבים כעבריינים ולרוב אינם מוענשים, גם כאשר מדובר בנשים נסחרות. קיימות מספר אפשרויות לטפל בלקוחות במסגרת הדין הפלילי. האחת, היא התמודדות עם לקוחות במסגרת הדין הקיים; השנייה, לאמץ את הגישה האוסרת על צריכת מין קנוי מקורבנות סחר בלבד; השלישית היא לאמץ את השיטה השבדית, האוסרת על צריכת מין קנוי מכל אישה, לא רק קורבן סחר. נסקור את כל אחת מהאפשרויות, נצביע על יתרונותיה וחסרונותיה ונסה להתאים אותן לסוגי הלקוחות. ממאות ראיונות שנערכו עם נשים נסחרות בידי 'מוקד סיוע לעובדים זרים' בין השנים 2000-2003, עולה כי את הלקוחות בישראל אפשר לסווג באופן גס לשלושה סוגים, לפי יחסם לנשים.⁹²

הלקוח "טוב הלב"

"לפעמים הייתי באה אל לקוח ויושבת אצלו ובוכה... היה אחד ששאל אותי פעם, מה הבעל בית לא בסדר איתך, לא משלם לך טוב? ענית לו, זה לא עניין של כסף, אני לא רוצה לעסוק בזה, מכריחים אותי, והוא דווקא הקשיב לי בסבלנות והכין לי תה, ושאל אותי בת כמה אני, אמרתי, בת שבע עשרה, והוא נדהם, נתן לי את הכסף ואמר לי, תגידי לבעל בית ששכננו, וזהו."⁹³

לקוח "טוב לב" סבור בתום לב כי נשים העוסקות בזנות עושות זאת מרצונן החופשי. הוא מזדעזע לגלות כי האישה שאת שירותיה רכש בכסף פורצת בבכי ברגע שהדלת נסגרת מאחוריהם, ובמקום לספק את יצריו המיניים פורשת בפניו סיפור קשה של התעללות. לקוח כזה "מוותר" על הכסף ששילם לסרסור ועל קיום יחסי מין עם האישה, ולעיתים אף מנסה לסייע לה (פנייה למשטרה, לארגוני סיוע, או להימלט). בבתי המשפט נדונו מספר מקרים המתארים סיטואציות בהן היה מעורב לקוח "טוב לב".⁹⁴ לקוח כזה יכול לזכות, לכל היותר, להערכה מצד החברה, במיוחד אם הודות לעזרתו סוחרים נשים וסרסורים הועמדו לדין.

הלקוח ה"אכזר"

"היא הייתה אולי בת עשרים... בלי ספק, בת איכרים שהוריה מכרוה לעבדות... משכתי אותה מעל המיטה והטלתי על הרצפה. ואז התנפתי עליה כמו נמר! אה, החדווה, ההתרוננות היחידה במינה של הרגעים הללו! שם, גבירותיי ורבותי, ראיתי דבר שרק פרוש אחד לו: Voila Lamour! כאן האהבה האמיתית... שוב ושוב ניסתה הנערה להימלט; שוב זעקה לרחמים, אך אני צחקתי לה. 'רחמים!' אמרתי, האם תעלי בדעתך שבאתי הנה כדי לגלות רחמים? האם תעלי בדעתך שלשם כך שילמתי אלף פרנק?"⁹⁵

בקבוצה זו מצויים לקוחות שאונסים את האישה חרף התנגדותה המפורשת, מכים אותה או מאיימים עליה. מחקרים על אלימות כלפי נשים העוסקות בזנות מראים כי זוהי תופעה נפוצה מאד.⁹⁶ ההסבר שהוצע לכך, הינו ש"אזור הדמדומים" של תעשיית המין מהווה מרחב שבו גברים יכולים להתחמק מעונש על הפרה של נורמות הדוחות אלימות וכפיית יחסי מין ומטילות עליהן סנקציות. יש להניח שלפחות חלק מהלקוחות ה"אכזריים" מחפשים הזדמנות להפעיל אלימות ולהשפיל, תוך ידיעה שהם לא יתנו על כך את הדין. נשים נסחרות הן קורבן קל מאין כמותו. בפסיקה נדונו מספר מקרים. במקרה אחד לקוח אנס אישה באלימות ולאחר מכן ביצע בה מעשה

⁹² אין לראות בחלוקה לסוגים משום אבחנה פסיכולוגית.

⁹³ קורבן סחר, מתוך המרמון, עמ' 106. נשים רבות אינן מעיזות לנהוג כך, בשל חששן כי הלקוח הוא "מרגל" מטעם "בעל הבית".

⁹⁴ כך למשל, בבש"פ חנוכוב, פגש לקוח בבית בושת קורבן סחר בנשים. הוא סייע לה להימלט, לפנות למשטרה ולהגיש תלונה.

⁹⁵ ג'ורג' אורוול, דפוק ורוק בפאריז ובלונדון, תל אביב, 1984, עמ' 11.

⁹⁶ מחקר בריטי מצא כי מחציתן הוכו ונאנסו, כשליש נשדדו וכרבע אימו בנשק והוחזקו כנגד רצונן. S.Church et Al. "Violence by Clients towards Female Prostitutes in Different Work Settings: Questionnaire Survey" *British Medical J.*, 2001

סדום. במקרה אחר, לקוח שלא היה מרוצה מה"שירות" שקיבל, התעלל באישה עד שאיבדה את מאור עיניה.⁹⁷ הדין הפלילי הקיים מאפשר להעמיד לדין לקוח "אכזרי" על עבירות כמו אינוס ותקיפה, אולם המציאות מלמדת כי צעדים משפטיים כנגד לקוח כזה ננקטים לעיתים נדירות.

הלקוח ה"אדיש"

"...אחר כך היא בכל זאת התחילה לשתות... זה עזר לה. לא היה לה אכפת יותר, עכשיו כאב לה פחות כשאנסו אותה. כן, אנסו, זאת המילה, כי בכל פעם שאדון היתה איתם, עם הגברים האלה, אף אחד מהם לא שאל אותה אם היא רוצה או לא."⁹⁸

קבוצת הלקוחות הגדולה ביותר מורכבת מלקוחות "אדישים", אלה המגלים חוסר אכפתיות מוחלט לשאלה האם האישה מסכימה לקיים איתם יחסי מין. בעוד שלפי חוק העונשין הקיים אפשר להעמיד לדין את הלקוחות "האכזריים", הלקוחות "האדישים" הם הקבוצה הבעייתית ביותר מבחינת מעמדה המשפטי. לקוח "אדיש" הוא מי ש"עוצם את עיניו", ולכאורה, איננו רואה דבר ואיננו יודע דבר. כשהוא מגיע ל"מכון בריאות", הוא אינו טורח לרוב לבקש את הסכמת האישה. ייתכן שהוא יוצא מנקודת הנחה, שאם אורות צבעוניים מהבהבים במקום, אם יש שלט המכריז עליו כעל "מכון ליווי" או "מכון בריאות", אם במקום מצויות נשים בלבוש מינימלי, ואם שילם להן או לסרסור, הרי שדי בכך להעיד על הסכמתן להיבעל על ידו. המציאות, כמובן, שונה בתכלית. נשים נסחרות רבות מתנגדות לקיום היחסים, אך חוששות לתת לכך ביטוי. לקוח זה לא יודע, או חמור מזה, יודע אך לא איכפת לו, שהאישה שאת שירותיה רכש היא קורבן סחר בנשים, שמציאות חייה מורכבת ממינון גבוה של אלימות, איומים, כפייה, הונאה וניצול. שהיא, כנשים נסחרות אחרות, מוחזקת בכפייה, לעיתים בתנאי כליאה וללא טיפול רפואי ומנוחה, ונתונה תחת משטר טרור המטיל עונשים כבדים על מיני "עבירות", ובראשן סירוב לקיים יחסי מין עם לקוח.

מן הבחינה התיאורטית, ניתן לראות בלקוחות רבים המקיימים יחסי מין עם קורבן סחר בנשים כמבצעי עבירת אינוס. מסקנה זו נובעת מלשונו הפשוטה של סעיף 345(א) לחוק העונשין (התשל"ז-1977) הקובע: "הבוהל אישה - (1) שלא בהסכמתה החופשית; ... (4) תוך ניצול מצב של חוסר הכרה בו שרויה האישה, או מצב אחר המונע ממנה לתת הסכמה חופשית... הרי הוא אונס ודינו מאסר שש עשרה שנים." יקשה לחלוק על הטענה, כי "הסכמה" של קורבן סחר, הנתונה לשליטתם הבלעדית, ולעיתים קרובות, האלימה, של סוחריה וסרסוריה לא יכולה להיחשב "הסכמה חופשית" (כלשון סעיף 345(א)1), והחזקה כפויה תחת איומים, בלא ספק עונה על "מצב אחר המונע לתת הסכמה חופשית" (כלשון סעיף 345(א)4). עם זאת, ניתן להניח, כי רוב הגברים המגיעים לבתי הבושת אינם מעוניינים לאנוס, וסביר להניח כי חלקם לא היו מקיימים מגע מיני לו ידעו שהוא מנוגד לרצון האישה. אולם, רוב הנשים שרויות במסכת של איומים תמידיים, והן מתקשות לסרב ללקוח באופן גלוי מחשש שהאיומים ימומשו, והן או בני משפחתן עלולים להיפגע מכך. לכן הן נאלצות לקיים עשרות מגעים מיניים ביום בניגוד לרצונן.

⁹⁷ תפ"ח (ת"א) 1210/01 מ"י נ' גורג' תק-מח (1)2003, עמ' 423, עמ' 438, תפ 8037 / 00 מ"י נ' גאנדי ריאבקין סא (2) 246, 246.
⁹⁸ קטיה, קורבן סחר בנשים, כותבת על חוויותיה כקורבן סחר בגוף שלישי, ומכנה את עצמה "אדן". מתוך המרמן, עמ' 184

העובדה כי לקוחות מסוימים אינם יודעים כי הנשים המקיימות איתם יחסי מין תמורת תשלום עושות זאת בכפייה, מעוררת שאלה ביחס להתקיימותו של "היסוד הנפשי" אצלם, שהינו יסוד הכרחי בעבירת אינוס. מבחינת היסוד הנפשי, עבירת האינוס הינה עבירה "שותקת". סעיף 19 רישא וסעיף 20(א) לחוק העונשין מורים כי יש לפרשה כך שנדרשת מחשבה פלילית לגבי טיב ההתנהגות ולגבי הנסיבות כאחד. אפשר להניח, כי לקוחות רבים נעדרים את המודעות הנפשית הנדרשת בחוק. עם זאת, לעיתים ניתן יהיה לייחס ללקוחות מסוימים ובסיטואציות מסוימות, 'עצימת עיניים', השקולה למחשבה פלילית. בשנים האחרונות התקשורת הישראלית רוויה בסיפורי זוועה על צעירות שהובאו לכאן במרמה, נכלאו, נאנסו, הוכו, ואולצו לעבוד בתנאים קשים. כאשר לקוח נכנס ל"מכון", הוא יכול להיתקל בשומר סף גברתי; לראות סורגים על הדלתות והחלונות, להבחין בנשים הזרות וביחסי הכפייה המתקיימים בינן לבין בעלי המקום. סימנים אלה וסימנים נוספים יכולים לעורר חשד כי הנשים הן קורבנות סחר המוחזקות בכפייה. במקרים שבהם מתקיימות די אינדיקציות כדי לעורר את חשדו של הלקוח, והוא בוחר להתעלם מן החשד ומעדיף לקיים יחסי מין עם קורבן סחר, התעלמות זו שקולה לעצימת עיניים, וראוי כי לקוח כעין זה יהא חייב באחריות פלילית.

לאחרונה ניתן פסק דין המציין התקדמות חשובה מבחינת ההכרה בזיקה שבין עבירת האינוס לעבירת הסחר בבני אדם. אחד הנאשמים הואשם, בין השאר, בסחר בבני אדם ובאינוס הנשים בהן סחר. מפסק הדין נובעת המסקנה, ולפיה קיום יחסי מין עם קורבן סחר מהווה, כשלעצמה, סוג של עצימת עיניים. בלשון בית המשפט:

"הדגש בעבירת סחר בנשים מושם על 'מנהג הבעלות שנוהגים באדם ועל ביזויו והשפלתו כאדם'... היה ומנהג בעלים כולל מנהג בעילה קיים יותר מחשד בדבר אפשרות קיום הנסיבה של "ללא הסכמה חופשית". כמובן, ניתן לעבור את העבירה של סחר בנשים מבלי לעבור עבירת אינוס, אך קיום יחסי מין עם האשה נשוא הסחר מבלי לברר את הסכמתה, אלא מתוך הנחה שאין זה רלוונטי, מהווה סוג של עצימת עיניים... נאשם 2 נכנס לחדרה של איר' [המתלוננת] ואומר לה שלא בא לדבר, שהיא כבר יכולה לנחש בעצמה למה הוא בא. הוא לא צריך להסביר ולפרט. התמונה ברורה שכן הנסיבות מדברות בעד עצמן. היא קורבן לעבירת סחר. הוא מודע למצב כאשר הוא נכנס לחדר. קיים יותר מחשד בדבר האפשרות שקיום יחסי מין מצידה לא יהיו בהסכמתה החופשית... כאשר התובע הציג בפני נאשם 2 את דברי איר' לפיהם התנגדה למין האוראלי השיב: "לא שמעתי על כך שזונה לא רוצה"... הוא לא שמע ועל כן לא ראה. הוא אינו מברר ואינו מסתכל... מבחינתו מה לה ולבחירה חופשית. באיזו זכות רשאית היא להתנגד? היא חפץ עובר לסוחר... הוכח שמעשה המין בוצע שלא בהסכמתה החופשית וכן עולה שהוכחה המחשבה הפלילית הדרושה אצל נאשם 2.... מכאן עולה שנאשם 2 אנס את המתלוננת... עמדה זו נגזרת מהנסיבות, מההיסטוריה החקיקתית של עבירת אינוס, מתכלית החוק ומלשונו."⁹⁹

ההגיון של פסיקה חשובה זו אינו מוגבל ביחס לסוחרים לסרסורים, ותקף באותה מידה ביחס ללקוחות. כמו הסוחרים, כך גם הלקוחות אינם רשאים להניח "הסכמה משתמעת" מצד קורבנות הסחר לקיים עימם יחסי מין,

⁹⁹ פה 904/03 מדינת ישראל ב' זלצקי ואח' (טרם פורסם), סעיף 13. פסק הדין ניתן ביום 5 בדצמבר, 2004.

הסכמה ה'משתמעת' לכאורה, מעצם עיסוקן בזנות. כמו הסוחרים, כך גם הלקוחות אינם רשאים להתעלם מחשדות ממשיים כי הנשים אינן מעוניינות בקיום יחסי מין עימם, ואין הם רשאים לעצום את עיניהם נוכח תמרורי אזהרה, שיש בהם כדי ללמד כי הנשים עימן הם מתעתדים לקיים יחסי מין הינן קורבנות סחר בנשים.

איסור צריכת מין קנוי מקורבנות סחר בלבד: אפשרות נוספת להתמודדות חוקית עם כל סוגי הלקוחות הינה הפללת צריכת מין קנוי מקורבן סחר בלבד. יש להניח, כי עצם קיום האיסור עשוי להרתיע לקוחות מרכישת מין מקורבנות סחר. ואולם, אפשרות זו מעלה מספר בעיות. ראשית, לא ברור מהם הסימנים לפיהם לקוח אמור לזהות קורבן סחר. ישנן נשים נסחרות המוחזקות ב"דירות דיסקרטיות" או הנשלחות ללקוח, ולכאורה, אין לו דרך לדעת שהן קורבנות סחר שאינן יכולות לעזוב את סוחריהן, גם אם ניתן להן חופש תנועה מסוים ואף אם אינן חשופות לאלימות. שנית, הפללת הלקוח עשויה לגרום לתעשיית המין להתקיים במחשכים, דבר אשר עשוי להערים קשיים נוספים על איתורן וחילוצן של נשים מידי סוחריהן.

איסור על צריכת מין מכל אישה העוסקת בזנות: הפללה גורפת של כל הלקוחות מייצגת אפשרות מרחיקת לכת מבחינת ממדי השינוי המשפטי שתיצור ביחס למצב הנהוג כיום. כידוע, צריכת מין קנוי כיום הינה חוקית ומותרת, אלא אם העוסק בזנות הינו קטין. מצדדי גישה זו רואים בהבחנה בין קורבנות סחר המועסקות בזנות בכפייה לבין נשים המועסקות בזנות "מרצונן החופשי" הבחנה בעייתית ומטעה. שכן לגישתם, זנות, על פי רוב, אינה תוצאה של בחירה חופשית ומודעת, כי אם "בחירה" של אין ברירה הנובעת ממצוקת קיום קשה, היעדר אלטרנטיבות להתפרנס וחבלות נפשיות. מצדדי הגישה מדגישים את תרומתה לערעור הלגיטימציה החברתית של צריכת מין קנוי, ואת יכולתה לסייע במיגור המנגנונים החברתיים המעודדים את תעשיית המין והמרוויחים מניצול הנשים המועסקות בה. מאידך, גם שיטה זו עלולה לגרום לירידה למחתרת של תעשיית המין, ולהקשות על הניסיונות לאתר את הנשים.

הדין האזרחי: אפשרות נוספת להתמודדות חוקית עם לקוחות הינה במסגרת הדין האזרחי. מספר מדינות בארה"ב קבעו בפקודת הנזיקין שלהן עוולה אזרחית ייחודית - "העסקה כפויה בזנות". כוחה של עוולה זו יפה הן כלפי סרסורים וסוחרים והן כלפי לקוחות. במינסוטה למשל, ניתן לתבוע כל לקוח אשר היה לו יסוד סביר להאמין כי האישה עימה קיים יחסי מין תמורת תשלום החלה לעסוק בזנות או עושה זאת כעת מתוך כפייה.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Minn Stat Ann. 611A.81,(West 2000)

סיכום והמלצות

עבירות מועטות דומות בחומרתן לעבירת הסחר בנשים. הפסיקה בישראל מכירה בכך וכינתה אותה עבירה "חמורה במיוחד", מן העבירות "הבזויות והנתעבות", ו"סחר עבדים מודרני".¹⁰¹ ואולם, מבצעה הישירים אינם רק הסוחרים והסרסורים. הלקוחות הם הגורם אשר הביקוש שלהם מאפשר את קיומו של הסחר בנשים. הלקוחות משתתפים גם בטרור היומיומי המופעל על קורבנות הסחר. התשלום שהם משלמים תמורת הנשים מקנה להם בעלות מלאה עליהן לזמן קצוב. לנשים אין יכולת להטיל מגבלות על הלקוחות ונשללת מהן כל אפשרות לסרב למעשים המיניים המבוצעים בהן. לקוחות לא מרוצים רק מחריפים את משטר הטרור שבתוכו הנשים לכודות, בין אם יפרקו את זעמם עליהן בעצמם, ובין אם ידווחו לסוחר שיעניש אותן. ואולם, חרף תפקידם הפעיל של הלקוחות בשעבוד הנשים, המודעות למרכזיותם בשרשרת הסחר אינה זוכה להכרה, לא בדעת הקהל ולא במערכות האכיפה והמשפט. לקוחות נהנים מיחס סלחני גורף בתואנה שאינם "יודעים" או "מודעים" לתנאי השעבוד ולהפרות הבוטות של זכויות האדם של הנשים. רובם המכריע אינם מועמדים לדין גם מכוח עבירות אחרות, אף שאפשרות זו קיימת מבחינה משפטית. יעיד על כך מספרם הזעום של לקוחות שעמדו לדין בגין עבירות כלשהן כלפי קורבנות סחר. וכך, שעבודן של אלפי נשים בישראל והאלימות והטרור המופעלים עליהן, נותרים סמויים עבור רובינו, וחמור מכך, זוכים להסכמה שבשתיקה.

גישה זו מבטאת העדפה חברתית. היא נותנת קדימות ל"זכותם" של הלקוחות לנגישות תמידית ובלתי מופרעת למין קנוי - ולא משנה באיזה מחיר נקנית "זכות" זו - על פני זכויות היסוד של הנשים הנסחרות לכבוד, לחירות ולשלמות גופן. הדין הפלילי הוא אחת הדרכים באמצעותם חברה מוקיעה מעשים הנתפשים בעיניה כפוגעניים וכבלתי רצויים. העובדה שמדינת ישראל אינה מייחדת כל מאמץ לדכא את הביקוש לנשים נסחרות, מלמדת כי צריכת מין קנוי מקורבנות סחר המוחזקות בתנאי עבדות, אינה נתפשת כהתנהגות הראויה להוקעה מפורשת באמצעות הדין הפלילי. לא בנקל אפשר להשתחרר מן התחושה, כי "אחרותן" של הנשים, היותן זרות, עניות ו"שוהות שלא כדין", בשילוב הסטריאוטיפים הרווחים בציבור הישראלי ביחס לנשים "רוסיות", מאפשרת את עיוורון הרשויות כלפי הפשעים החמורים המבוצעים נגדן. מן הראוי היה להקשיב לדברי השופט חשין: "עסקות אלו של סחר בבני אדם למטרת זנות, בדרך הטבע מערבות הן אנשים אחדים בשלבים שונים של הסחר... ניתן לדמותו לפעילות שרשרת בין אנשים שונים, ושילובן של החוליות אלו באלו יוצר את הסחר מראשיתו ועד סופו... שומה עליהם על בתי המשפט לעשות כמיטבם לשבור את השרשרת הרעה בכל מקום שיימצא להם, והרי שבריתה של חוליה אחת תביא לפירוק השרשרת כולה".¹⁰² הגיעה העת ליישם את המסקנות הנובעות מדברים חשובים אלו על חוליית היסוד בשרשרת - הלקוחות של קורבנות הסחר בנשים.

¹⁰¹ בש"פ חנוכו, בעמ' 1993, בש"פ 9274/01 מדינת ישראל נ' ישי (תק-על 2001 (4) 57).
¹⁰² בש"פ 8077/01 שרייפר נ' מדינת ישראל (תק-על 2001 (3) 255).

כאמור, דו"ח זה מניח תשתית ראשונית לדיון בחלקו של הלקוח בסחר בנשים. חשיבות הנושא ומורכבותו מחייבים להמשיך במחקר אמפירי על הלקוח הישראלי, וזאת כדי שהמאבק בסחר בנשים בישראל יהיה יותר ממוקד ויעיל. עם זאת, אפשר להתחיל בלא דיחוי לנקוט במגוון אמצעים, המפורטים להלן.

מסע הסברה ציבורי נרחב וממושך ביחס לתופעת הסחר בבני אדם: מערכה להגברת המודעות הציבורית לתופעת הסחר בבני אדם הינה הבסיס ותנאי מקדים לכל שינוי חוקי ביחס למעמד המשפטי של הלקוחות. המטרה הראשונה של הסברה וחינוך היא לשרש בורות ודעות קדומות ביחס לתופעת הסחר בבני אדם בכלל, וביחס לנשים נסחרות בפרט. מסע ההסברה צריך להבהיר מהו סחר בבני אדם ומהם ביטוייו, ולחשוף את הציבור לנזקים שנגרמים לקורבנותיו. ישראל מחויבת לנקוט באמצעי הסברה מתוקף חתימתה על הפרוטוקול למניעת סחר בבני אדם, משנת 2000. הפרוטוקול קובע כי על המדינות "לנקוט או לחזק אמצעים חוקיים ואחרים כמו חינוך ואמצעים חברתיים ותרבותיים... על מנת להרתיע את הביקוש המעודד ניצול בני אדם, ובמיוחד של נשים וילדים, המוביל לסחר בבני אדם."¹⁰³ יש למקד את ההסברה בציבור הלקוחות הפוטנציאליים, ולהסביר את המשמעויות של קיום יחסי מין עם אישה המוחזקת בכפייה. נוכח המיתוסים הרווחים בנושא, אפשר להניח שלקוחות רבים מאמינים (או מעדיפים להאמין) כי אישה המגיעה לישראל "בוחרת" בזנות "מרצונה" "החופשי". מיתוס זה ואחרים לגבי הסחר בנשים, מזינים את הביקוש הרב. לו הלקוחות היו יותר מודעים למציאות של הסחר, יתכן שהביקוש היה יורד. פרט ליתרון הישיר שבהסברה - להניא לקוחות מצריכת מין קנוי, יש לשער שיהיו לו יתרונות נוספים. למשל, הוכחת התקיימות 'היסוד הנפשי' אצל לקוחות של קורבנות סחר תהפוך פשוטה יותר, שכן בעקבות מסע הסברה, יקשה על הלקוחות לטעון לחוסר מודעות, ולתביעה יהיה קל יותר לבסס טענה של 'עצימת עיניים'.

התמודדות עם לקוחות באמצעות הדין הפלילי הקיים: ישנה קבוצה גדולה של לקוחות, אשר ניתן להתמודד איתה באמצעות הדין הפלילי הקיים. אלו הם הלקוחות "האדישים", היודעים כי הם מקיימים יחסי מין עם אישה המוחזקת בכפייה אך אינם מוטרדים מכך, או לקוחות אשר גם כאשר חושדים בכך, "עוצמים עיניים" ומתעלמים. לקוחות אלה ניתן להאשים ולהרשיע על פי עבירת האיננוס במתכונתה הנוכחית, ואין צורך בשינוי חקיקה לגביהם. הדין אמנם קיים, שאלה נפרדת היא, האם רשויותיה של מדינת ישראל נכונות לאכוף אותו.

התמודדות עם לקוחות באמצעות חקיקת עוולה אזרחית נפרדת - "העסקה כפויה בזנות": יש לחוקק עוולה אזרחית נפרדת בפקודת הנזיקין בהשראת מודל החקיקה במינסוטה, אשר תאפשר לתבוע לקוחות שקיימו יחסי מין עם אישה המוחזקת בכפייה, וכן סרסורים וסוחרים אשר העסיקו אותה בכפייה. אנו מציעים, כי בדומה לחוק למניעת הטרדה מינית, עוולה זו תאפשר פסיקת פיצויים גם בלא הוכחת נזק. לסנקציה הכספית יהיה ערך הרותעתי, והפיצוי הכספי שינתן לנשים עשוי לסייע להן בשיקומן.

¹⁰³ Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000, art. 9(5)

הטלת איסור על צריכת מין קנוי מקורבנות סחר - תיקון בחוק העונשין: סנקציה פלילית עשויה להניא לקוחות מסוימים מצריכת שירותי מין. עם זאת, מאחר והמדובר בשינוי דרמטי של המצב החוקי הקיים, אנו מציעים, שתחולתה של חקיקה זו לא תהייה מיידית, וכי טרם כניסתה לתוקף ייערך מסע הסברה ציבורי נרחב וממושך על הסחר בנשים, אשר בו הצענו לפתוח. אפשרות אחרת היא לשקול חקיקת חוק האוסר על כל צריכת מין קנוי, כפי שנעשה בשבדיה, אם כי לא בטוח שזו אפשרות רצויה בטווח הקרוב, בטרם התבררו השפעותיה. בטענות של מתנגדי החקיקה השבדית לגבי "ירידה למחתרת" יש ממש, ולמרות הסימנים המעודדים יש מקום לבחון האם הטלת איסור גורף על צריכת מין קנוי אכן הביאה להפחתת הצריכה של מין קנוי מקורבנות סחר. בנוסף, איסור צריכת מין קנוי גם מנשים שאינן קורבנות סחר מעורר סוגיה נכבדה: האם ראוי שהמשפט הפלילי - הכלי שנועד לשרטט את "רף הסובלנות" החברתי - יאסור על התקשרות, לכאורה רצונית, בין פרטים. אמנם, אוטונומיית הפרט אינה ערך מוחלט, אך השאלה האם הגבול בינה לבין החשש לגרימת פגיעה ממשית לנשים העוסקות בזנות צריך שייחתך באיסור פלילי גורף על צריכת מין קנוי, אינה מובנת מאליה, וראוי לבחון האם לא ניתן להשיג מטרה זו באמצעים חלופיים, דוגמת חינוך והסברה.

רשויות האכיפה: מן הראוי שרשויות האכיפה יתנו את דעתן לשכיחות הגבוהה של עבירת האונס כלפי קורבנות הסחר בנשים, הן אונס המבוצע ישירות בידי לקוחות, סרסורים וסוחרים, והן כאשר האחרונים יוצרים תנאים המאפשרים את ביצוע עבירת האונס בידי הלקוחות. יש לוודא שחוקרי המשטרה ישאלו את הנשים ביחס לעבירה זו, ויבהירו להן את מהותה בישראל. על בתי המשפט להטות אוזן קשבת לעדותן של קורבנות הסחר, וכאשר עולים יסודות של עבירת אונס, להוסיף אותה אל כתב האישום במהלך הדיון. גם הפרקליטות צריכה להתייחס ביתר רצינות לעבירת האונס. כאשר פרקליטים רואים שהעבירה אינה מופיעה בתיק סחר בנשים, במיוחד כאשר יש בו סממנים של איום או כפייה, עליהם לשלוח אותו להשלמת חקירה. עמדת התביעה הכללית כלפי הלקוחות כפי שהוצגה בוועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים רחוקה מלסייע למטרה זו.¹⁰⁴ נציגת התביעה טענה כי אין אפשרות מעשית לאכוף את הדין ביחס ללקוחות, בשל קשיים של ראיות והוכחות, ובשל חוסר במשאבים. קשה לדמיין עבירות חמורות אחרות, שלגביהן התביעה הכללית תפטר את עצמה באופן גורף מחובתה החוקית להעמיד לדין את עוברי העבירות. קשה גם להבין מהו הבסיס החוקי להחלטה זו, היוצרת מציאות משפטית וחברתית, שבה רק נשים מסוימות נהנות מהכרה בזכותן לאוטונומיה, לשלמות גופן ולחירות. המשמעות הממשית של ההחלטה להימנע מחקירת והאשמת לקוחות של קורבנות סחר בנשים בעבירת אינוס כאשר יש חשד לקיומה, הינה הפקרת אלפי נשים למעשי אונס חוזרים ונשנים, וכל זאת בחסות 'חיסיון' מפני העמדה לדין. זאת לא ניתן להרשות.

מאבק משולב בכל המישורים - הסברה, חינוך, חקיקה, אכיפה ומשפט - יכול לסייע במיגורו של הסחר בנשים, או לפחות לתרום לצמצום מימדי. מימוש ההמלצות יהיה צעד חשוב בדרך לצקת תוכן ממשי בהצהרות של ישראל על אודות "מלחמת חורמה" בסחר בנשים, אחרת הן נותרות מחוות ריקות.

¹⁰⁴ ועדת החקירה הפרלמנטרית בעניין הסחר בנשים, פרוטוקול מס' 14

ביבליוגרפיה נבחרת

בראון, ל. שפחות מין - סחר נשים באסיה, 2000
 דו"ח הצוות הבין משרדי (משרד הפנים, משרד החוץ, משרד העבודה, משרתת ישראל ופרקליטות המדינה), 2002
 הדר, א. ממצאי סקר דעת קהל בנושא הסחר בנשים בישראל - מודעות הציבור ועמדותיו כלפי התופעה ותפיסת הקשר בין הסחר בנשים
 לפגיעה בזכויות האדם הכנסת - מרכז מחקר ומידע, 2003, הוגש לוועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא הסחר בנשים
 המרמן, א. במחוזות זרים - סחר בנשים בישראל, 2004
 וועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים: פרוטוקול מס' 5; פרוטוקול מס' 7; פרוטוקול מס' 28; פרוטוקול מס' 29. לבנקרון,
 נ. דהאן, י. אישה עוברת לסוחר - סחר בנשים בישראל, 2003 מוקד סיוע לעובדים זרים, אישה לאישה, מרכז אדוה
 תירוש, י. "סיפור של אונס, לא יותר - על הפוליטיקה של ייצוג טקסטואלי" משפטים, לא, תשס"א

ספרים

Barry, K. *The Prostitution of Sexuality*, New York University Press, 1995
 Estrich, S. *Real Rape*, Harvard University Press, 1987
 Kinsey, A., Pomeroy, W., Martin C. *Sexual Behavior in the Human Male*, Philadelphia, 1948
 Mackinnon C. *Towards a Feminist Theory of the State*, 1989
 Michael, R., Gagnon, J., Laumann, E., Kolata, G. *Sex in America: A definitive Survey*, Boston, 1994
 Nagle J. (ed.) *Whores and Other Feminists*, London, 1997
 O'Connell Davidson, J. *Prostitution, Power and Freedom*, Cambridge, 1998
 Sion, A. *Prostitution and the Law*, London, 1977
 Wellings, K. *Sexual Behaviour in Britain: The National Survey of Sexual Attitudes and Lifestyles*, London, 1994

מאמרים

Anderson B., O'Connell Davidson J. "The Demand Side of Trafficking- A Multi Country Pilot Study" 2002
 Blanchard, K. "Young Johns" *Mademoiselle* 100(5), 1994
 Boutellier, J. "Prostitution, Criminal Law and Morality in the Netherlands" *Crime, Law and Social Change* 15, 1991
 Chutikul, S. (Advisor on Women, Children, Education & Social Development, Office of Prime Minister, Thailand) "Who are the Clients- the Exploiters" <http://www.cwa.tnet.co.th/Vol12-1&2/Saisuree.htm>
 Faugier, J., Sargeant, M. "Boyfriends, 'Pimps' and Clients" in G. Scambler, ed., *Rethinking Prostitution: Purchasing Sex in the 1990's*, 1997
 Griffen, M. "Wives, Hookers, and the Law: The Case for Decriminalizing Prostitution" *Student Lawyer* 18, 1982
 Haavio-Mannila, A., Rotkirch, A. "Gender liberalisation and polarisation: Comparing sexuality in St.Petersburg, Finland and Sweden" *The Finish Review of East European Studies*, Vol. 7, No. 3-4, 2000
 Hughes, M. "Men Create the Demand; Women Are the Supply" Lecture on Sexual Exploitation, 2000
http://www.uri.edu/artsci/wms/hughes/demand.htm#_ftn1
 Hughes, M. "The 'Natasha' Trade: The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women" *Journal of International Affairs*, Spring 2000, Spring 2000
 Kandel, M. "Whores in Court: Judicial Processing of Prostitutes in the Boston Municipal Court in 1990", *Yale Law & Feminism Journal* 4, 1992
 Keeler, L., Marjut, J. "On the Invisibility of the Buyers in the Sex Trade" In Keeler, L., Jyrkien (eds.) *Who's Buying? The clients of prostitution*, Helsinki, 1999
 Kilvington, J. Day, S. Ward, H. "Prostitution Policy in Europe: A Time for a Change?" *Feminist Review* 67, 2001
 Leridon, H., Zesson, G., Hubert, M. "The Europeans and their Sexual Partners" in M. Hubert, N. Bajos and T. Sandfort (eds) *Sexual Behaviour and HIV/AIDS in Europe*, London, 1998
 Mackinnon, C. "Prostitution and Civil Rights" *Michigan journal of Gender and Law*, vol. 1, 13, 1993
 Mansson, S. "Men's Practices in Prostitution and their Implications for Social Work"
www.aretusa.net/download/centro%20documentazione03 /contributi/c-05Men_practices.doc
 Mansson, S. "Prostitutes, Clients and the image of men and masculinity in late modern society" Report of the 32nd triennial congress held in Copenhagen, 1999, on Breakdown of borders trafficking in women
 Mansson, S. "Commercial Sexuality" In B. Lewin (ed.) *Sex in Sweden: On the Swedish Sexual Life*, Stockholm, 1998

- Marttila, M. "Consuming Sex- Finnish Male Clients and Russian and Baltic Prostitution" Presented at Gender and Power in the New Europe, the 5th Feminist Research Conference, Lund University, Sweden, 2003:
http://www.5thfeminist.lu.se/filer/paper_111.pdf
- McIntosh, M. "Who Needs Prostitutes? The Ideology of Male Sexual Needs" in C. Smart and B. Smart (eds.), *Women, Sexuality and Social Control*, London, 1978
- Monto, M. "Why Men Seek Out Prostitutes" In R. Weitzer (ed.), *Sex for Sale: Prostitution, Pornography and the Sex Industry*, London, 2000
- O'Connell Davidson, J. "*The Sex Exploiter*" Working document for the World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, 1996
- O'Connell Davidson, J. "The Sex Tourist, the Expatriate, His Ex-Wife and Her 'Other': The Politics of Loss, Difference and Desire" *Sexualities*, vol. 4, no. 1, 2001
- Prieur, A., Taskdal, A. "Clients of Prostitutes- Sick Deviants or Ordinary Men? A Discussion of the Male Role Concept and Cultural Changes in Masculinity" *NORA*, No. 2, 1993
- Segelstorm, I., "Men should not be able to buy women for money" Report of the 32nd triennial congress held in Copenhagen, 1999 on Breakdown of borders trafficking in women
- Shaffer S. and M. Davis "Prostitution in Canada: The Invisible Menace or the Menace of Invisibility"? 1994, available at: <http://www.walnet.org/csis/papers/sdavis.html>
- Van Doorninck, M., Wissenburg, K., Visser, J. "Between the Lines" Newsletter, September 1998
- Wortley, S. Fischer, B. Webster, C. "Vice Lessons: A Survey of Prostitution Offenders Enrolled in the Toronto John School Diversion Program" *Canadian Journal of Criminology* v. 44, 2002
- Wortley, S. Fischer, B. *An Evaluation of the Toronto John School Diversion Program*, Toronto, 2002

אמנות ודוחות

- Country Report from Sweden to the European Network for HIV/STD Prevention in Prostitution 1998-2000: Final Report*, Petterson, E., Sjorgen, T. (unpublished report to the European Commission, DGV), 2000
- Crime in the United States*, Department of Justice, FBI, Uniform Crime Reports, 1994
- Finnish Report on Trafficking in Human Beings*, OSCE (Permanent Mission of Finland to the OSCE) Report to the Informal Group on Gender, Equality and Anti Trafficking, 2002
- International Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective: Violence against Women*, Human Right Advocates, 2002 submitted to The United Nations, Economic and Social Council, Commission on Human Rights.
- Mobility in Prostitution in the Netherlands: An Inventory Done Under the Auspices of EUROPAP- TAMPEP 1998-1999: A Report for the European Network for HIV/STD Prevention in Prostitution*, Van Der Helm, T., Van Mens, L. (unpublished report to the European Commission, DGV) Amsterdam, 1999
- Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children*, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000
- Public Perceptions and Awareness of Trafficking in Women in the Baltic States*, International Organization for Migration, Regional Office for the Baltic and Nordic Countries, Helsinki, 2002
- Trafficking in Women and Children: The U.S and International Response*, Miko F. and G. Park Congressional Research Service Report, 2000
- Trafficking of Women to the European Union: Characteristics, Trends and Policy issues*, International Organization of Migration (IOM) European Conference on Trafficking in Women, 1996

מקורות נוספים

- A Resource Book for Working against Trafficking in Women and Girls, Baltic Sea Region*, Kvinnoforum, (3rd edition) Stockholm, 2002
- Ekberg, G. *Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Women: The Swedish Law that Prohibits the Purchase of Sexual Services*, seminaire: Prostitution et la traite des etres humains - la politique suedoise, Embassy of Sweden, Paris, 2003
- The National Association of Women and the Law, *Prostitution: Bill C-49 four Years Later*, Brief Submitted by NAWL to the Standing Committee of Justice and Solicitor General, 1989